

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XIX ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1889. FEBRUÁR 7.

6. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztői iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

RUDOLF TRÓNÖRÖKÖS MEGHALT.

(Született 1858. aug. 21-én; meghalt 1889. jan. 30-án.)

Született, élt, szeretett és meghalt: ezt szoktuk mondani, midőn egy embertársunk koporsója mellett hullatjuk könnyeinket. Azután, a koporsót átadjuk a temetőnek; felette viraszt a kegyelet egy ideig, míg lassankint a feledés rá borítja setét árnyékát.

Kit most gyászolunk fájó szívvel, megrendült lélekkel: sorsa nem ez. Míg élt, milliók felibe emelte nem csak születése, nem csak hivatása, és álmodott jövője, hanem egyéni magas tulajdonságai: a nemes szív, a fölemelkedett lélek, a mult tanúságaiból meritett bölcsesség, a tudományok és művészetek után való lángolás és amaz égbe rontó szárnyalás, mely nem elégedett meg az elmulandó földdel, hanem még életében nyitva akarta látni maga előtt a halhatatlanság kapuit.

Arra született, hogy hódolatokat fogadjon és mindenütt szerető szivekre talált. Uralkodásra volt elhivatva, és önkint hajolt meg előtte a polgár, a hazafi, az ember. Mert polgár volt boldog családjában; hazafi a magyar haza szent földjének szeretetében és ember az erkölcsi törvények teljesítésében csak úgy, mint a szellemi törekvések fárasztó, de dicsőséges munkájában.

Milliók hálnak meg, kikhök sorsuk a temető és elfeledés. Midőn Magyarország bálványozásig szeretett királyának egyetlen fia, Rudolf trónörökös meghalt: előtte felnyílt az örökkévalóság; szárnyaira vette a soha ki nem alvó emlékezés; az ő temetője a világtörténelem. Az a gyászlap évezredek keresztül fogja hirdetni a népek millióinak azt a ragyogó reménységet, mely összetörve, kihullott Magyarország történetéből; és az örökkön élő költészet egy nagygyá válandott király emlékezetét oda fogja állítani a nagyok dicsősége mellé.

Megrendítő a veszteség, mely magyar hazánkat érte. Ám, a népek, a nemzetek élnek örökké. Az a csapás irtóztató, szavakban ki nem fejezhető, mely a felséges szülőket szíven találta egyetlen fiuk elvesztése által; az az özvegy igazán, ki ilyen férjet veszített és az az árva, ki ilyen apát sirat.

Hallgasson el minden szó. Az a fejedelmi koporsó beszél. Mi imádkozzunk halkán, csendesen a magyar királyért és magyar hazánkért.

Kolozsvártt, febr. 6. 1889.

Szász Gerő.

A mozdithatatlan ország.

II.

Értsük meg egymást. Nem arról van szó, Krisztus istenségéről mit gondolnak, hanem arról, egyházuk a törvényes kellékeknek megfelelő-e, melyek egy keresztyén alapon álló társadalomban a keresztyén egyház föltételeinek megfelelnek. E kérdésre határozott igennel felelek.

Krisztus evangéliomát hirdetik; Krisztus nevében keresztelnek; Krisztus morálját tanítják; Krisztust morális eszménynek fogadják el; Krisztus testévé akarják tenni egyházukat; Krisztus lelkével avatják föl hitéletüket.*) A történelmi Krisztus, kire t. ellenfelem céloz azon passusban, melyet tőle fönnebb idéztem, a történelmileg megalakult, törvényesen recipiált unitárius egyházat keresztyén jelleggel ruházta föl, mert ha a dogmák kérdése ismét fölvetetik, akkor a katholicizmus-al szemben elől kezdhettük a küzdelmet. Mi a hit-szabadságért harcoltunk; de mihelyt a dogmák szibolejtje dönt a szabadság kérdésében, azonnal legerősebb jogcímünket veszítjük el, melyre támaszkodva, az idő valódi szellemével szövetkezve, kivittuk jogainkat.

Tudom én, hogy erre az Baló és elvtársainak felelete: az unitárius hitét senki sem bántja; de vele nem szövetkezhetünk egy társulattá, mert a tőle elválasztó hitelvek ennek lehetőségét kizárják.

Igaz volna, ha arról volna szó, hogy egy egyház kötelékébe, egy hitélet formájába egyesüljünk. Ezt én kizártnak látom és erre soha sem gondoltam, minden állítólagos latitudinárius voltom mellett sem. De én is teszek kérdést.

Miben gondolja Baló barátom a haladást az egyházi élet terén?

Pál apostol kötelez „az isten mélységeinek kutatására.” Hogy lehetséges, ha a hitujítás konfeszziói végleges, változatlán formát adtak az evangéliom felfogásának? De hát, a biblia-történet, az írás-magyarázat nem nyertek újabb, meg újabb megvilágítást a tudomány szövéténekénél? Ugy de, ez a theologia dolga. Ezt mivelje minden protestáns felekezet a maga körében.

Jól van. Megengedem. De hát, az erkölcsi haladás lehetséges-e egy oly társulatban, melyben az unitáriusok is részt vesznek? Baló és elvtársai, úgy látszik, e lehetőséget kizártnak tekintik. De hát, nem fogadják-e el az unitáriusok az erkölcsi élet eszményéül a Krisztust az erkölcsi, sőt a hitélet keretéül is, a keresztyén egyház formáit, történelmi korlátait?

A ki elfogultság, személyes benyomások nélkül, tisztán tárgyias nézőpontról nézi a kivüle álló unitárius hitközséget: az nem tagadhatja, hogy az ő szívük épp úgy várja „a hit fejedelmét” és moraljuknak szentséget, reményüknek erősséget a Krisztus ad.

De hát, kérdezheti ellenfelem mire való ez okvetetlenkedés? Mi szükségünk van egymásra, ha egymás nélkül, félreértés és meghasonlás veszélyét kikerülve, munkálhatjuk a magunk szép feladatát?

Ha e kérdésre nem a történetek után kelene válaszolni, azt felelném inkább semmi társulat, mint felekezeti villongás és meghasonlás.

De most e kérdés már késő. Most már az irodalmi társulat meghiusulása, vereség a protestántizmusra nézve. Épp azon téren szenved vereséget, mely erejét, legyőzhetetlen hatalmát, elévülhetetlen örök jogát alkotja az időnek végéig: a hitszabadság, a szabad vizsgálódás kérdésében szenved vereséget.

De hát, van-e ott haladás, hol a XVI. század csalhatatlanságát készek a XIX. század csalhatatlanságával szembe állítani? De hát, van-e haladás, hol a testvéries társulást, a közös erkölcsi tökéletesbülést célzó egylet létre jötte előtt a credo egyes tételei képezik az akadályt?

A haladás pedig feltartóztathatatlan.

A katholicizmus maga is halad. Hiszen, a katolikus egyház csak e százban is újabb dogmák felállítását tartá szükségesnek, melyek, a katolikus hitfelfogás szerint, a szentlélek adományainak meg nem szakadt közlése által nyertek igazolást az igaz hívő katolikus előtt. A fejlődés az élet követelménye.

És én, mint a klaszszikus irodalom rajongó kedvelője, kijelenthetem, hogy a romanticizmus előtt, bizony, vereséget szenvedett a merev klaszszicizmus. A romantícizmus a nemzeti egyniség kifejezésének kedvezett; a korszellem a

*) E szép passusokra a felelet ez: In honorem solius Dei!
Szerk.

nemzetek függetlenségét, elidegeníthetetlen jogsultságát hirdeti: a klaszszikus műformák tökélye helyébe az igazság, az élet közvetlen heve, erélye, valóságos lép. Az a híres Hernani előadás, mely Hugó Viktornak szerzett diadalt klaszszikus ellenfeleivel szemben, a korszellemről felavatott irányt nyitott a világ-szellemnek.

A hitmagyarázat, a konfeszziók dicső korszaka iránt viseltessem bármily kegyelettel, az evangyeliom mélységeit mégis csak mélyebbeknek tartom E mélységek lehetővé teszik a szellem folytonos haladását, közeledését az isten felé.

Nem latitudinárizmus, ha legalább munkatársakul fogadom az erkölcsi élet mezején azokat, kiket tőlem a XVI. évszáz dogmatikus harca egy oly szakadékkal választott el, melyet ez idő szerint betölteni senkinek, de még nekem sem jutott eszembe.

Baló barátom a szabad-kömvészekről tett nyilatkozatom felett cikke végén csak úgy átsiklik, mintha az csekély helyet foglalt volna el cikkemben, holott épp azon fordul meg az egész cikk és ezért illett egy politikai lapba, mert a debreceniek által hirdetett mozdithatatlan országgal szemben a szabad-kömvészek mozgó országát helyezem, kikről szórúl-szóra ezt irtam.

„Ime, a „mozdithatatlan ország“-gal szemben ez az ország úgy megindult, hogy minden történelmi intézményt „békés és testvéries“ módon kész szétrombolni. Az emberiség színtelen ideálját viszi a szivbe, de a sziv ideálját, a Jézust feledi, ki pedig élő és történelmi ideál minden magyar egyház szívében, lelkében, még az unitáriusokéban is.“

E passusra ellenfelem még csak nem is reflektál. Holott, itt a kérdés punktum salience, a színtelen emberiségi ideál helyett Jézus. Elfogadja-e az unitárius, vagy nem? Képes volnék, az összes unitáriusokat megszavaztatni akár nyíltan, akár titkon és biztos lennék, hogy igennel válaszolna mindenik.

Ha igen: van-e szükség, egyesülni a morális élet fejlesztése érdekében, vagy nem?

Ki ismeri a protestáns felekezetek helyzetét az uralkodó egyházzal szemben, mert nem

csak az uralkodó egyháza az ma is, hanem részben uralkodó egyház már csak vagyona, befolyása, ereje, hatalma által; ki látja, másfelől, a történelmi egyházak kebelébe vitt idegenszerű moral bomlasztó hatását, az talán félre tehetné az ő igaz hitűségének csalhatatlanságába vetett erős bizalmát és még az unitáriusról is így szólhatna.

Egy eszmény tölti be lelkünket, dolgozzunk együtt ott, a hol egymást nem bántjuk; a dogmatikus kérdések magaslatai és örvényei ha elválasztanak, a morális élet mezején közösen vethetünk, hogy a nagy Aratónak beszámolhassunk munkálkodásunkról.

Én csak a haladást akarom és minthogy hiszem, hogy a hitszabadság klaszszikus egyháza, a kálvinista egyház, a hit által való üdvözülés jogát hirdeti, de tényleg másoknak is megadja, nem érzem magamat hitehagyottnak, a miért az erkölcsi élet fejlesztését célzó társulatban, vagy a társadalmi élet bármely körében találkozom az unitáriussal. Ki Channing életét, műveit ismeri, az kénytelen elismerni, hogy nem színtelen az a Jézus, mely az ő szívében lakta. Ha kisebbek az idevaló unitáriusok: de hát, nem ki-ki a maga talentuma szerint dolgozik és nem az indulatot kell-e venni? Bizony, Péter apostol sem birt Pál apostol lángeszével, de azért ő volt a szikla, melyre készült építeni a Mester. Én a haladástól az evangyeliomot nem félttem. Ez evangyeliomot pedig nem fogom megvédeni, ha a dogmák ezer sáncaival is körülveszem. Nem sáncok megetti vár az evangyeliom; de haladás örök mezeje, melyen kényelmesen elférnek mindazok, kik a lelkiismeret szabadságát, a szabad vizsgálódást és a hit által való üdvözülést irták zászlójukra.

Sok gondolatot elodáztam ez alkalommal. Ha bántott, ha sértett cikkem: kijelentem és egy már elég hosszú írói pályával igazolhatom, hogy személyt bántani, nem volt szándékomban, mert előttem csak az eszmék világa áll, azok harcosa voltam és maradok.

Pax nobiscum.

Hegedűs István.

Gyanus jelek.

Ma a nemzeti eszme domináló hegemóniája alatt élünk. De, e tisztán nemzeti elvektől szaturált világban, lehetetlen, észre nem vennünk egy mind inkább erősödő vonást, mely a társadalom színezetének sajátos árnyéklatot ad.

Ez a felekezeti irányzat.

A vallásilag indifferens emberek kezdenek idegesek lenni. Főleg a kulturális csomópontokon tetszik ez meg, mert innen szoktak kiindulni az új fuvású szelek.

A világ lelke lassankint irányát változtatja; a forgalomba hozott elvek idővel kimennek használatból, mint a pénz; s viszont, divatba jön a régi, új kötésben, frissebb kiadásban. Az emberiség ismétli magát.

Illusztráljuk a helyzetet néhány ismeretes tényrelyel.

A ref. püspök kiszáll egy miszsióba. Hiveivel, előtte megjelenik egy luth. pap, a ki elfogulatlan ember s e mellett tudja, mi a tisztesség-tudás. És ez a pusztán udvarias tény annyira zokon esett némely erős szívű lutheranereknek, hogy nem riadtak vissza, más napon a következő gúnyiratot ragasztani a templom falára: „Azon buzgó evang. hivek, a kik a reform. vallásra áttérni akarnak, jelentkezzenek az evang. papi hivatalnál. Éljen a vallás-egyenlőség. Aláírva: A hittérítő bizottság.”

Azt a másik nótát, a mely egy bizonyos, egérfogóba szorult plébános viselt dolgait éneklie meg, sokan hallhatták már; nincs, miért elbeszélni.

Még szélesebb ismeretnek örvendenek ujabban az unitáriusok óbégatásai. Ezek örökös martyrok, a kik előtt most is lobognak a „komor lángok, melyek Servét életét kiolták“ de e mellett szorgalmatos halászok, a kik minden zavarosba bevetik a hálót, hogy jó fogást csináljanak. Ebben a lélek-halászatban a pópista is igen sokra vitte.

Mi kálvinisták, eddig érintetlenek voltunk a türelmetlenség szellemétől; a debreceniek vetőja nyitotta meg az ablakot először, melyen hozzánk is bekiáltották a felekezeti elfogultság vádját.

Már, ha még mi is megmozdulunk, ez azt jelenti, hogy valami van a levegőben, mert mi jószántunkból csakugyan nem kívánjuk vissza azt a szűkkeblű kort, mikor felekezeti elfogultságnak esett áldozatul a keresztyén szeretet és a vallásos gyűlölség a legnemesebb sziveket is megejtette. Ezt senki sem kívánja én se, a szomszédom se, még az anyósom se; csinálódik az magától s csak észre vesszük, hogy nyakig úszunk benne. A levegőben van az. A régi idők, midőn a felekezetek keserű harcban álltak, mint az üstökösök, vissza-visszátérnek, megdöbbenően és haljóslatu fényrelyel. Miként a ma, a faji gyűlölség kora, egy haza fiainak, egy házlakóinak gyűlölete egymással szemben, csupán azért, mert más nyelvet beszélnek, a késő századok előtt érthetetlen marad: ugy nekünk is nehezen érthető, hogy hogyan provokált utcai scénákat egy gondolat, egy szó, egy betű a kristologikus viták korában, hogyan pusztit-

hatta vallása miatt német a németet, anglus az angolt és miként voltak képesek a magyarok, hogy harcba vigyék táboraik, s magukat egymásra vessék, a felekezeti kérdés miatt. De meg fogjuk érteni, mihelyt a hegemon nemzetiségi kérdés megosztja uralmát a felekezeti eszmével.

Jaj annak, a ki saját kárán fogja megérteni.

A lutheranusság rossz hirbe jött; legfőbb gyöngesége a nemzetiségi oldala. Az unitárius szektának a legérzékenyebb oldala az erkölcsi, s nagy veszedelmükre van, hogy föl lettek fedezve.

Ezeknél a magyar katolicizmusnak könnyű lesz foglalásokat teüni, mert annak az egyháznak, mely oly fényes multa hivatkozhatik, a minőt csak a fejedelmi kálvinizmus mutathat föl, s a mely szervezetének félelmetes egységével s kultuszának vonzó pompájával maiglan is annyi lelket képes lekötüni s kielégíteni, nálunk még van jövője.

De a kálvinizmusnak a felekezeti harc kitörését jósló gyanus jelek miatt, nincs mitől félnie. Rá csak borostyán varakoznék a küzdelem napján. Mert ez, a szó első értelmében vett „magyar“ vallás, a magyar faj vérével összeforrott egyház, a mely a nemzeti szellemet legfőbb mértékben képes volt felszivni testébe s e miatt a közvélemény szemében, minden más felekezetek közt, elnyerte a pálmát.

Mi hát, a viadal napját kárörömmel lennének bevarandók? Egyáltalában nem, sőt sajnálnunk lehet, hogy az ébredező vallásos szellem elfajult felekezeti irányzatot vett, a melylyel szemben oly kevés a nemesebb hajtás, minők a vallásos felolvasások, a gyermek-istentiszteletek és az a tény, hogy egy mágnás bibliával kezében lép az olvasó asztalhoz.

Igyekezzünk, a fejlődő érdeklődést ezen helyes om-lásba terelni; ez által megakadályozzuk, hogy a dagadó vizek egymásra törjenek. Ha a békités szerepére vállalkozunk, követve a jelszót: „nem kárhoztatok, hol valamit látok a Krisztusból“, szép disz fog ékesíteni minket.

Erre kötelez a keresztyénség szelleme, erre a haza; a keresztyén szellem felebaráti szeretetet kíván; a haza boldogsága pedig békét és egyetértést.

Erre kötelez, és e mellett megnémul minden ellenmondás, a fejedelmi példa, hogy a legkatholikusabb dynastia feje, a magyarok királya, protestáns templomban megjelent.

Bitay Béla.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, febr. 3.

Jelen vannak főt. Szász Domokos, püspök aa. elnöklete alatt: Szász Gerő, Gyarmathy Miklós, Sárkány Ferenc, Szász Béla, Parádi Kálmán, Domokos Antal, Deák József, Bodor Antal, titkár.

Az elnök mélyen megilletődve emlékezik meg ama lesújtó veszteségről, mely Rudolf trónörökös ő fensége rettenetes halálával a Felséges császárt és királyt, felséges nejét, menyét, unokáját és házát s a magyar ha-

zát és benne egyházunkat is érte; jelenti, hogy a gyászlobogót az egyházkerület házára azonnal kitézette, az Igazg. Tanács nevében, az összes hatóságokhoz körrendeletet intézett, hogy a temetés napján az összes harangok meghuzassanak, a tanintézetekben a tanítás szüneteljen s indítványozza, hogy az Igazg. Tanács az egyházkerület mély és őszinte gyászát, részvétét a trón zsámolyánál is kifejezésre juttassa. Az Igazg. Tanács a tett intézkedéseket helyesléssel veszi tudásul s br. Vay Miklós ő excját, az egyetemes egyház legidősebb főgondnok-elnökét kéri föl, hogy bölcs belátása szerinti módon s a többi testvér-egyházkerületek sorában, az erdélyinek is tolmácsolni kegyeskedjék fájdalmas és hű érzelmeit, részvételét és bánatát a gyászba borult korona előtt.

Az idő közben elnökileg ellátott és jóváhagyott ügyek sorából kiemeljük, hogy a zalathnai egyházközség 70 frtot küldött be itteni kezelés végett, mint azt az összeget, a melyet orvosi, künlevő s az egyházközség által felhajtandó 180 frtnyi követeléseiből a dr. Cseh Károly, volt zalathnai orvos korábban tett alapítványa fejében behajtani kért, ez alapítvány rendeltetése az levén, hogy a jelzett összeg kamatainak fele mindig a zalathnai ref. papot illesse; a másik fele pedig mindaddig tőkésítették, míg a tőke 60,000 frtra fog emelkedni. A közalap segélyeiről szóló számadás, a nyugtatványokkal együtt, fölterjesztett a konventhez, mit az Igazg. Tanács szintén tudásul vett.

Az elnök, továbbá, sajnálattal jelenti, hogy dr. Vályi Gábor, a miszsió-ügyek előadója, egy hozzá intézett levélben s minden magyarázat nélkül, lemondott e tisztról. Az Igazg. Tanács Szász Bélát bizta meg, hogy dr. Vályi Gábort, mert jeles munkaerejének elvesztését sajnálattal fogná látni, lemondása visszavételére fölkérje.

Ugyanő előterjeszti, hogy a Piski-Telepen központi 600 frt. segély-pénzen építendő templom helyét, ott járta alkalmával s a hívekkel egyetértve, megállapította vala, azt az utasítást hagyva hátra, hogy az otthelytt gyűjtött s ezer és pár száz forintot tevő építési-összegezen szerezzék be az építő-anyag egy részét, hogy tavasszal az építés megkezdhető legyen. Most, azonban, jelentést vett, hogy az egyházközség főgondnoka és építő bizottsága, az esperes helyesléssel, majdnem az összes építő anyag beszerzése iránt kötött igen előnyös és az időszaknál fogva kedvezőbb szerződést, mint a milyen tavasszal köthető volna, minél fogva a megszavazott központi segély-összegeből még 1,000 frt. kiutalását kérik e szerződés teljes fedezetéül. Az Igazg. Tanács helyeslően az előrelátó eljárást, az ottani összeg pótlására kiutalja a hiányzó 600 frtot az építő bizottság, illetőleg, az esperes felelősségére.

A vizitáció-ügy előadója jelenti, hogy elnöki úton sürgős leirat ment a sz.-kövesdi leány-egyház adó-hát-rálék fejében elárverezéssel fenyegetett fekvői ügyében, mit az Igazg. Tanács tudásul vesz.

A tanügyi előadó bemutatja a krajcáros élő-tőke 1888. végéig felgyűlt kamataiból 1,500 frton szegény

népiskoláink számára megrendelt taneszközök jegyzékét, melyek az egyházi hatóságok javaslatai alapján, még korábban megszavaztattak s melyeknek szétküldése most foly. A korábbi határozat kivitele tudásul vétetik.

A veresegyházi áll. iskolát a politikai hatóság Kékesre költöztetvén át, ottani hiveinket kényszerítette, hogy gyermekeiket a szomszéd községbe küldjék iskolába. Egyházunk tagjai a politikai hatósággal az iskola-kényszer fölött, meg más tekintetben is ellentétbe helyezkedvén s e miatt súlyos terhek hordozásától tartván; meg helyi iskola felálltása iránti törekvéseik is meghiusulván s a vicei r. kath. plébános hiveink forrongását nemes keresztyéni indulattal felhasználván s a megzavarodott népet mindenféle ígéretekkel kecségtetvén, a 381 lélekből álló ref. egyház 79 férfi tagja először jelentkezett az áttérésre. Főt. püspök aa. mint most előterjeszti, azonnal kiszállt, a széki esperes kíséretében, a helyszínére s ott az egykori felekezeti iskolát, a volt áll. iskola üresen maradt és általa kibérelt helyiségében, a felekezeti község-tanító vezetése alatt, azonnal megnyitotta, ígéretet téve, hogy az Igazg. Tanácsnál odahat, hogy az egyházközség, közzükségei fedezésére és közsegítanítója jobb javadalmazására, évi 100 frt. segélyben részesítették, hogy a központban kezelt tőkéjük felgyűlt kamataiból, orgona helyett, harmoniumot szerezhessenek s hogy saját kepeváltó tőkéjük segélyével és erejéig, a részleges kepeváltás tárgyalás alá bocsáttassék. Előterjeszti, továbbá, hogy az ottani pap jelentése szerint, az avertálók a másodszori jelentkezésnél már csak 28-an maradtak, de ezek is fölkérték volt papjukat, hogy gyűlésükön megjelenjék, mit ez megtevén, a r. katholikusokká váltak kijelentették, hogy ha az Igazg. Tanács kötelező irást ad a püspök jelzett nyilatkozatai teljesítéséről; ha biztosítja őket, hogy Veresegyházán soha többé állami iskola nem lesz; sem a politikai hatóság gyermekeiket soha állami iskolába kényszeríteni nem fogja; ha, továbbá, a kepefizetés alól őket mentesítik s a kántortanítótól elveszik azt a 2 drb. földet, a melyet elődje nem használt akkor ott hagyják az egyedül üdvözítő vallás aklát és visszatérnek eretnekeknek. Az Igazg. Tanács aztán az elnök jelzett javaslata értelmében monddta ki a határozatot, a 100 frtnyi évi segélyt a konverzio-többlet, a harmonium árát központban kezelt tőkéjük kamataiból utalta ki s utasítva az egyházközséget, hogy kepeváltó tőkéjük ügyében tegyenek fölterjesztést, ottani pap, aát. pedig értesítette, hogy az avertáltaknak adja tudtára, hogy idegen egyház hiveivel nem traktál; hanem azok számára megállapítja a ref. temetőbeli sírhely árát 3 frtban, a ref. harangokkal való harangozás díját 2 frtban s felekezeti iskolánk idegen hitű gyermekektől szedendő azt a tandíjját. a mennyi a szomszédos állami iskolában di-vik. Az ujan felállított ref. iskola megnyitása az állami hatóságnak bejelentetik. Így végződött főt. püspök aa. januáriusi kirándulása Veresegyházára.

A tanügyi előadó jelentést tevén a krajcáros élő-tőke f. évi kamataiból a veresegyházi új iskola számára küldött taneszközökről, referál egyszersmind egy gymnáziumi

növendék osztály-összevonási s egy más pótvizsgálati ügyéről, valamint a sz. dobožamegyei közigazgatási bizottság átirataról, melyben a hatáskörébe eső felekezeti iskoláinkra nézve bevett tanfelügyelői jelentések alapján, felhívja a figyelmet, hogy a mulasztási naplók pontosan nem vezetettek és így az iskola-kényszer szigorúan kerestül nem vihető és hogy a törvényes tanszak a legtöbb felekezeti iskolában nem tartatik ki, mihez képest az iskolázásnak nem is lehet meg az ohajtott sikere. Az Igazg. Tanács, ehhez képest, felhívást intéz az illető egyházmegyei hatóságokhoz s elrendeli a legszigorubb ellenőrzést; kijelentve, hogy az országos törvény e követelményeivel szemben hanyagoknak bizonyuló egyházi tisztviselők ellen a fegyelmi kereset hivatalból fog elrendeltetni.

Az enyedi tanító-képezde tanári kara bírálatos véleményét adván Csiki Béla „Kolozsvár és az erdélyi részek vázlatos földrajza” című elemi iskolai tankönyvéről, a tankönyv, a kedvező bírálatok alapján, approbáltatik.

A kolozsvári kollegium tanári kara emlékiratot dolgozván ki, mely szerint a konventi tantervnek az írásbeli dolgozatokra vonatkozó határozmányai a növendékek túlterhelését vonják maguk után és a tananyag feldolgozását megnehezítik az Igazg. Tanács magáévá teszi e memorandumot s az egyetemes konvent elé terjeszti, azzal az egyházkerületi közgyűlési határozattal együttesen, a melyben az egyetemes egyház tantervének némely részletei, a tananyag beosztásának szempontjából vannak bírálat alá véve s az egyetemes konvent elé terjesztve, hogy az egyetemes egyház tanügyi bizottsága utasítsa a működésének elvégre való megkezdésére s ezzel az általános tanterv mind tartalmi, mind formai szempontból kitünt hiányainak orvoslása kezdeményezésére.

Ugyancsak az egyetemes konvent elé terjesztetnek,

felülvizsgálat végett, a belmizszió 1887, 1888. évi kérelleg már megvizsgált számadásai.

Az enyedi kollegium jelentvén Székely Ferenc, r. tanár halálát, Igazg. Tanácsunk sajnálattal veszi e, derék tanerő kora, és váratlan elhunytát tudásul s utasítja, az Előltaróságot, hogy ezuttal ideiglenesen gondoskodjék pótlásáról, majd pedig az állomás törvényszerű betöltésének előmunkálatairól.

A b.-bocsárdi püspöki jószágra már elhatározott építkezések terveit a műszaki előadó felülvizsgálván s az építkezések, a jutányosság szempontjából, házilág levén kiviendők: a tervek áttételnek, foganatosítás végett, főt. püspök aához.

A Brassóban ujan építendő templomnak központi segélylyel korábban vásárolt telkére igen előnyös vevő kínálkozván s egy még alkalmasabb telek-vására levén kilátásban: az eladás helybehagyatik, ára fölrendeltetik s. az új telek megvételére az egyház utasítottatik.

Néhai Vajna Károlyné a kovásznai egyházközséget hagyatéka egyötödének oly módon tette örökösévé, hogy a férj haláláig az egész hagyatékot használja. A férj most, a hagyaték negyedének tulajdonába bocsátásáért, kész lemondani az életfogytig való haszonélvezetről s így az osztály s az egyházközség örök-részének tulajdonába vétele már most megtörténhetik. Az Igazg. Tanács helybehagyja az ily értelemben megkötött szerződést.

A magát megnevezni nem kívánó alapító, vett felhívásra, kijelenti, hogy alapítványa földtehermentesítési kötvényeit el kívánja adadni s a befolyó pénzen járadék-papirokat kíván vásároltatni. Az Igazg. Tanács, az alapító akarata értelmében fog eljárni.

A titkár jelenti, hogy a Horváth Paula-féle hagyaték-alapítvány némely ügyiratait és befolyt künlevőit a volt ügyvédől átvette. A pénz pénztárra utalattik s az immár megítélt követelések behajtása elrendeltetik.

E—n.

T Á R C A.

Egyháztörténeti adalékok.

Pataki József, kolozsvári nyomdász levele (1753); — a váradi nyomda; és Tótfalusi Kis Miklós emlékköve.

Pataki József levele.

(Folytatás.)

E jó reménség táplálván, ezen hosszszas bujdosást követtem, és mind Ultrajectumban a Bibliának nyomtatásán hűségesen forgolódtam, mind mesterségnek nagyobb-nagyobb experientiájában fáradoztam, hogy alkalmasabb szolgálja lehessen e Hazának. Az idegen országban elvégezvén cursusomat, Haza jöttem és Nagyságtokk pro specimine mei laboris Bibliákat is hoztam (a mellyek körül fáradoztam) jó Testimonialis Levelekkel edgyütt. Ekkor, azaz, in Anno 1740. Kegyes Gratiáját mutatá a Mélt. Supr. Consistorium hozzám, mert T. Szathmári Sándor Uram mellé Consociusnak declarála, nem lehetvén ante decessum valakinek successorává; ez időben Kolozsvári Professor T. Huszti György Uram a Scul-

tens Uram sidó Grammaticáját akarván tanítani, senkinél is nem találtatott több exemplar, engemet kérének T. Professor Uramék, hogy kinyomtassam, mellyre elégséges sidó betűk nem levén, én supplealtam annyira, hogy dolgozhattam, lássa meg e Világ, ha nem jól vagyok, sőt maga Scultens Uram is admiralta, hogy Erdélyben ilyen munka költ legyen. Én ezen statussal is akkor contentus voltam, várván békességes türessel jövődöben lehető előmenetelemet, a mint hogy in Anno 1744 circa Mensem Decembris igen elérőtle nedvén, N. Szathmári Sándor Uram, Néhai édes Atyám Uram Szebenbe a M. Supr. Consistoriumot alázas Instantiája által megkereste, emlékeztetvén a Mélt. Supr. Consistoriumot sok rendben ígért Gratiájára, mellyk consumatioja most lehet, meg is emlékezek a Méltóságos Supr. Consistorium, mert N. édes Atyám Uram instantiájára indorsált Kegyelmes Resolutiojában Szathmári Sándor Uram successorának denominalt engemet, e mellett N. Superintendens Deáki József Uramk is notificalt, ki is engemet post decessum Clarissimi

Szathmári, Ordinarius Typographusnak ezen Kolosvári Venerabile Consistorium praesentijában holtig tartó juramentummal köteleze azon hivatalnak jó Lelki esmérettel való folytatásában. Ez után szorgalmatoskodtam a Typographiakk házat keresni, mert a hol néhai Szathmári Úr tartotta, ott maradása nem lehetett, melly extremitásban először ugyan ezén házat, a mellyben a Typographia mostan is vagyon, bérben nagy summával fogadtam meg, az után kénszerítetttem az átyafiaktól, kik hozzá Vérek voltak, arra, hogy vagy megvégyeim, vagy kimennek belőlle, ekkor is vagy háborgásom volt, mit tégyek, mert megvenni capax nem vagyok, hurtzolni is a Typographiát, igen káros, mégis (remélvén, hogy az isten áldását mutattya munkálkodásomk) jobbnak itélém megvenni, a mellyet nagy summa pénzen, id est, 800 forintokon megalkudtam, a mellyre magam tehetetlen levén, mások segítsége által maradhaték meg. Ez után már dolgozni akarék, sem pénzem, sem papirosam nem volt, ekkor is, hogy tsak irántam az isten ditsőségére tzelző dolgok ne akadályoztassanak, feles intereses adósságban vertem magamat, s ugy igyekeztem a Publicumot elősegíteni, a mint bizonyoságot is tesznek azok a könyvek én rollam, a mellyek eddig az én munkálkodásom által e Világ eleiben kimentenek; de tészen bizonságot a Typus is, a mellyet ennyi jacturáim között szaporítottam és ujitottam; még többre is mentem volna, de olly részeges és dissolutus legényekkel volt igyem, hogy gyakorta a legszorgosabb munkák között dorbézolták el az időt, melly miatt magam kéntelenítottam mind betűt szedni, mind nyomtatni, egész heteken, mégis mindaddig igyekeztem erőm felett is, hogy senkinek a reám bízott munkáért panasza nem volt.

Már ennyi fáradságom, költségem, a Publicumért tett hűségem szolgálatom és egész Ifjuságom e végre lett elköltése olly végső veszedelemre jussom, hogy egy emberért, négy nevetlen árváimmal földönfutóvá és éhelhalóvá legyek, nem levén semmi egyéb fundusom az életnek keresésére, más mesterséget, avagy életnek módját tanulni töltem eltölt, mert 42 Esztendőket az én Világi életemben eltöltöttem, mennyi lehet még hátra, isten tudja; de ugyantsak már ezután az én erőm nem nevededik, hanem folyton fogy és életem táplálására alkalmatlanabbá tétetem.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

== Főtiszt. puspök, Szász Domokos, aa. az országos közalaphól való részesedés előleges munkálatainak céljából — Budapestre utazott.

== Lapunk megjelenési idejénél fogva, valószínűleg, mi vagyunk a legutolsók, kik a trónörökös halálát jelentjük. Ott nyugszik már a 114-ik Habsburg a bécsi kapucinusok templomának sirboltjában, hová elhelyezték folyó hó 5-én d. u. 4 órakor. Király ő felsége a legegyszerűbb, és családi jelleget magán viselő temetést rendelt el, de azért a magyar-osztrák monarchia mindkét állama millióinak szive megdobbant ama napon, amaz órában. Ha a megboldogult nem lett volna oly magas állásu; oly szent elhivatásra született; oly sok, és nagy tehetségekkel megáldva; ha nem milliók néztek volna rá biztató reményekkel; ha nem országok sorsa, jövődjé függött volna életétől: még akkor is

mélyen: megható volna az a tragikus sors, egy ifju életnek ily rettenetes vége, öngyilkosnak lepi! Kicsoda fejt meg e titkot valaha! A szívnek minő háborgásai, a léleknek minő meghasonlása lehetett az, mely fényt, ragyogást, dicsőséget, a trónt, a népek millióinak lángoló szeretetét eldobja magától, hogy az enyészet birodalmának egy sötét szögletében megpihenhessen örökre! Kisérteties rejtély. Egyetlen a világtörténelemben. És ha e gyászos esetet korunk materialistikus felfogásának és mindent megmérgező skepticizmusának kell tulajdonitanunk; és ha az istenbe vetett hit hiányossága már a trónokat is felforgatja; az isten kegyelméből való ősi dynasztiáknak sem kedvez: ugy ez az eset rettenetes ítélet korunk, századunk szellemére. A gondolat elfárad a kutatásban. A képzelődés leereszti szárnyait. Emberek vagyunk. Töredékenyek, mint a nádszál. Ez összetört élet romjai felett virasszon a magyar nemzet hálás kegyele! Egy meleg szív szünt meg dobogni, mely minket szeretett. Nyugodjék, pihenjen!

== Felhívás és kérelem. A „Protestáns Közlöny“ mult évi 46. számában bátor valék teljes tisztelettel felkérni mindazon főtiszt. nt. és tiszt. t. t. ivtartó urakat, kik az ördögkúti ev. ref. templom építésére leendő gyűjtés céljából, azon év február 29-én, k. tanácsunk által kibocsátott gyűjtő-iveket megtartani méltóztattak, hogy a gyűjtő-iveket a mult év végéig hozzám visszaküldeni sziveskedjenek. Ez ideig a kibocsátott 40 gyűjtő-iv közül csak 7 érkezett vissza. Most ismételen azon kérelemmel járulok a t. t. ivtartó urakhoz, hogy a gyűjtő-iveket a rájuk jegyzett kegyes adományokkal együtt, folyó évi február végéig hozzám, már csak azon indokból is visszaküldeni méltóztassanak, hogy ne lessék minden egyes ivtartó urat személyesen megkeresnem. Kiváló tisztelettel, Ördögkút (posta helytt), 1889. január 30-án. É. Ujvári István, körlelkész.

== Nyilvános hálás köszönet. Bonchidai ev. ref. egyházközségünkben a nagy nevű Bánffyak által építettett, de az idők viharaitól ma már romladozó templom és kerítés renoválására ama nagy nevű Bánffyak méltó utódai a vallásos buzgóságtól és lelkesedéstől áthatottan, oly szépen adakoztak. hogy isten segedelméből, a jövő tavaszhoz hozzákezdhetünk a munkához és nem sokára megint diszes és szilárd templom és kerítés fogják dicsőíthetni mind a nagynevű s még nagyobb lelkű elődök, mind az utódok kegyes és vallásos buzgóságát. E célra, ugyanis, gróf Bánffy Miklós ő nagyméltósága 100 frtot, gróf Bánffy György ő méltósága 50 frtot, özv. br. Bánffy Albert:é ő méltósága 50 frtot, br. Bánffy Ádám néhai örökösei 50 frtot, br. Bánffy Kata 25 frtot, ifj. gróf Bánffy Miklós 3 frtot, gróf Bánffy Katinka 2 frtot, Rucska János 2 frtot kegyeskedtek adományozni. Addig is, míg még több s a nemes célra adakozó vallásos hűveimnek nevét emliteném, kedves kötelességemnek tartom, a nagylelkű patronusoknak és kegyes adakozóknak e helyen is nyilvánosan megköszönni isten dicsőítésére szentelt adományajkat. Bonchida, jan. 22. 1889. Bartók Béla, ref. lelkész.

== Hálás köszönet. Méltóságos gróf Bethlen Gáborné, szül. gróf Bethlen Leopoldina ő méltósága, a nagy-teremii és teremii-ujfalusi állami elemi népiskola szegény sorsu gyermekeinek fölsegélésére 10 frtot kegyeskedett ajándékozni.

A nemes szívű grófné már több ízben nyilvánította áldozatkészségét a n.-teremii ref. egyházközséggel szemben; hogy többet ne érintsek, az 1885. évi jégverés alkalmával a jégkárral sujtoltaknak 200 frtot adott. Ezek mind oly tettek, hogy önmagukban hordják dicséretüket. Fogadja a nemes szívű grófné, a nyilvánosság terén is, az állami iskolai gondnokság és a szegény sorsu iskolás gyermekek nevében, hálás köszönetemet. Nagy-Teremi, január 27, 1889. Mihály József, állami tanító és ref. kántor

Szerkesztői nyiltposta.

= Szívesen kérjük lapunk barátait, hogy lapjukat a vidéki postákról pontosan elvitetni, ha meg nem érkeznék, azonnal reklámalni és azután gondosan megőrizni, szíveskedjenek. Az lehetetlenség, hogy minden egyes számból, hetek mulva, ötven—hatvan példányt reklámáljanak. Így lapunkból vagy második kiadást kell rendeznünk, vagy a legjobb akarattal sem szolgálhatunk. Itt pontosan expedíaltatik lapunk. Valahol hibának kell fenforogni. Értesítsenek, mely posta hivatalnál kellene megkapni lapjukat, hogy itt az Igazgatóságnál panaszt emelhesünk.

Nyilvános köszönet.

A galgói imaház-iskola-terem berendezési költségeinek fedezése végett, az egyház gondnoksága egy gyűjtő-ívet hordozott szét a vidéken, melynek jókedvű adakozói az alábbi összegekben segítették ujonnan épült iskola-imaházunkat: Mlts. Simó Lajos, egyházmegyei főgondnok ur 10 frt. Ince Sándor körjegyző ur 5 frt. Rozenberg Simon 5 frt. Horváth János 5 frt. Rozenberg Hermán 4 frt. Rác Terézia 3 frt. Lászlóffy Kajetán 3 frt. Berzencey Miklós 2 frt. Galambosi János 2 frt. Bárány László 2 frt. Galambosi Ferenc 2 frt. Haraga Kristóf 2 frt. Erdei János 2 frt. Gózon Gábor 1 frt. Babos Eerenc 1 frt. Balog Elek 1 frt. 50 kr. Kohán György 1 frt. Nyekita Sándor 1 frt. Nyekita Lajos 1 frt. Özv. Kászony Sándorné 1 frt. Nyekita Kálmán 1 frt. Sándor János 1 frt. Veres Imre 1 frt. Méder Jozsef 1 frt. László József 1 frt. Dr. Jáhn Frigyes 1 frt. Bardóc Sándor 1 frt. Pincés Ferenc 30 kr. Tömlő Zatti 50 kr. Móric Sándor 50 kr. Összesen 63 frt. 80 kr

Ilondai egyházunk takaréknagyjára mélt. gróf Teleki György ur 20 nagy véka törökbuzát adományozott.

A kackói egyházban, a parokhiális épületek javítása alkalmával tekt. ifj. Bodor Bertalan ur és neje, Szappanyos Mária ó nagysága, némelyes építkezésekhez szükségeltető mindennemű épületfát és zsindelet, körülbelül 30 frt értékben, egyházunk iránt való jóakarattukból kifolyólag, ajándékképpen adományoztak; Mózsás László, birtokos ur pedig ugyane célokra lécet és téglát ajándékozott.

Midőn ezeket nyilvánosságra hozom, a legszívesebb köszönetemet nyilvánítom a kegyes adományozóknak, kik nemzetiségi és felekezeti tekintet nélkül hozták meg áldozatfillerüket egyházaink gyarapítására. Kackó, 1889. jan 18. Berde Sándor, ref. körlelkész.

Hivatalos rész.

226—1889.

KÖRRENDELET

Minden házassági és fegyelmi, bíróságnak utasításul.

A magy. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter úr ó nagyméltósága 1888. évi december hó 22-én 47.134 szám alatt kelt leiratával tudatta, hogy mult évi július 11-én 21,888 szám alatt kiadott és általunk a hivatalos lap mult évi 32. számában közzé tett intézkedésének azon részét, mely így hangzik „minden oly esetben, midőn valauegy egyházi bíróság nem saját vallásbeli egyéneknek tanukénti kihallgatását látja szükségesnek, ezt az illetékes polgári bíróságokhoz intézendő megkeresés útján eszközölje;“ következőkép módosította: „oly esetben, midőn valamely egyházi bíróság bármely vallásfelekezeti egyéneknek tanukénti kihallgatását látja szükségesnek és a tanu megjelenni vonakodik, az egyházi bíróság annak kihallgatását az illetékes polgári bírósághoz intézendő megkeresés útján eszközölje.“ Miről tudomás vétel és ahoz alkalmazkodás végett a házassági és fegyelmi bíróságokat értesítjük.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvárt, 1889. január hó 31-én.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök

271—1889.

KÖRLEVÉL.

Mindenik ref. kollegium m. t. t. Előljáróságának.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur értesíté hatóságunkat, hogy 48,113—1888 számú rendeletével, a verseci öt osztályu városi reáliskolának az 1888—89 tanévre a nyilvánossági jogot megadta.

Miről tudomásvételt végett, értesítjük a m. t. t. Előljáróságot.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvárt, 1889. február hó 1-én.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

122—1889.

FIGYELMEZTETÉS.

A deési ref. egyházmegye mult évi novemberben tartott közgyűlése az 1887 novemberben tartott egyetemes konvent 56. sz. alatt, a) betű alatt megengedvén azt, hogy az országos alap kezelése, az esperes egyenes kívánságára, másra ruháztassék, ezennel figyelmeztetem t. lelkész, és t. gondnok aait, hogy a jelzett egyházmegye által felkért két biztos, u. m. főgondnok, báró Bánffy Ernő, és t. Tunyogi Béla előtt folyó év február 2-án alólirt minden az alaphoz tartozó irományokat, számadást, az ez évbe eddig nálam összegyűlt pénzeket átadtam, jegyzőkönyv mellett, borsai pap, tiszteletes Jónás Bálint urnak: ennél fogva, ezután ne hozzám, hanem az irt kezelőhöz küldjék a folyó évi előírásokat, a hátrálékot, és folyó évit, az utasítás szigoru meg tartásával. Doboka, 1889. február 4. Nagy Lajos, esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XIX. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1889. FEBRUÁR 14.

7. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő ségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Honnan? Hová?

I.

Egy ugyanaz az erő, egy ugyanaz a mozgás és egy ugyanaz a törvény igazgatja minden világok öszhangját. Egység van az eredetben, egység az erőben, egység az anyagban, egység a fényben; egység van az egész mindenség életében, a fajok és alakok határtalan változásában is mondja Flammarion népszerű csillagászat-tanában.

A természettudományok ezen alfája és omega a természetnél ragadta meg a társadalmi ember minden életviszonyát; derekasan meg-
rázta, összekuszálta, úgy hogy magának a társadalmi embernek is egész teste, szive, koponyája recseg, forrong, szédül a szokatlan rázkódás miatt. Vannak, a kik megijedtek s félelmükben a meglevő állami, társadalmi, egyházi és családi életviszonyok, összeköttetések teljes felbomlását hirdetik. E félenkek legnagyobb számában azok sorából kerülnek ki, kiknek kezében összpontosul a vagyon, a hatalom, a fény, az erő; a kik maguk is alfa és omega. Azok, kik gyurják, verik, kalapálják az anyagot; azok, kiknek izomereje különböző átalakulásokban nyilvánul; azok, kik a fizikai nap fényében sem sülkérizhetnek kedvük szerint ezek a sok millió emberek nem félnek, nem remegnek, sőt övendenek, mi több, közre működnek a meglevő társadalmi rend és életviszonyok szétrombolására.

A napi jelenségek ily hatása elől nem lehet elzárkózni, még kevésbé elfutni. Azok követelőleg lépnek föl; azok a tudásnak, ismeretnek nem oly értelemben tárgyai, mint a fizikai jelenségek; azok oly berendezést igényelnek, mely a társadalmi ember anyagi, szellemi, értelmi, vallás-erkölcsi életének organikus fejlődést biztosítson. Az akarat, törekvés megvan, az embereket vezetni, életviszonyaikat rendezni, csak hogy az emberek

roppant nagy része nem akar ez úton haladni. Nem mondhatjuk, hogy állami, társadalmi, egyházi téren mindeniknél a maga szervezetének, elveinek megfelelőleg a jóakarat, igyekezet hiányoznék, bizonyosságul annak, hogy a jelenség romboló hatása a legilletékesebb helyeken ismeretes. A kath. egyház feje, pásztor-leveleiben, keservesen panaszkodik az anyagiasság, utilitarizmus, ezekből származó önzés, elfajulás, az emberiség fizikai, értelmi, szellemi, vallás-erkölcsi életének hanyatlása felett; vádolja a szabad vizsgálódás, főként a természettudományok talajából fakadt világnézletet, a liberalizmust, sőt magát a modern államot is; egyedüli tanácsa és orvos-szere, hogy mindenek térjenek az egyedül üdvözítő egyház anyai kebelébe; majd, ez bőségesen kiszolgáltatja a boldogságnak és megelégedésnek mértékét s ezért nem kíván egyebet, csak engedelmességet.

A rendezés, vezetés miveletével maga az állam menjen elől. Vaskos köteteket tesznek azok az intézkedések, törvények, melyek a jog és kötelesség, a vagyon- és személy-biztonság, a vagyoni, szellemi, értelmi gyarapodás, ipar-, kereskedelem-, közlekedés-, nevelés-oktatásügy s több más, a társadalmi ember életviszonyainak rendezését, a földi életet, ha nem is boldoggá, de elhordozhatóvá tenni szándékolt törekvések, munkálatok. Maga a társadalom is lázas munkásságot fejt ki az árva-, szegény- és menedékházak emelésében, közmivelődési egyletek alapításában, a nyomor, szegénység enyhítésében, a szeretet munkáinak gyakorlásában.

És, dacára mindezen üdvös intézkedéseknek, a társadalmi ember nagy tömege más úton halad, mint azt a bölcsészeti rendszerekbe mélyedt tudomány kicirkalmazta. Ugy kell lenni, más eset alig gondolható, hogy azokat a rendszereket, melyek hivatva lennének, az emberiséget a ha-

adás útján vezetni, hivatott és nem hivatott fők, íróasztaluk mellett, a priori, spekulatív állították össze a nélkül, hogy a tapasztalati tényeket kellő figyelembe vették volna. A spekulatív rendszerek sajátsága a deduktív módszer s az egész a kiindulási eszme uralja. Mi, keresztyének tisztább, magasztosabb eszmét nem ismerünk, mint a legtisztább bölcsességnek, tökéletes szeretetnek minden tökéletességnek összoglalóját, az élő istent, kit a Jézus Krisztusban édes atyának nevezünk; a társadalmi ember életviszonyainak rendezésében, a testi ember újjászületésében, más vezért, útmutatót, ki istentől istenhez vezessen, nem ismerünk, mint a „Megváltót“, ki az ur Jézus Krisztus, Dávid városában; ő benne és ő általa értettük meg, hogy mi mindnyájan istenek fiaivagyunk, tehát nem szolgálk, kik turok és gondviselők alatt vannak, s hogy ha fiak, tehát istennek örökösei is a Krisztus által. (Gal. 3^o—4⁷). Ime, a valódi szabadság! Ime, a nagykorúság, mely oly távol áll a politikai és polgári szabadságtól és nagykorúsítástól, mint ég a földtől. Azok is, miért tagadjuk, a mi eszményünkben, törekvéseinkben, munkálkodásainkban irányadó. Ismerjük a nehézségeket, tudjuk, hogy éppen e fenséges eszmék azok, melyekre hol tudatlanságból, hol rossz indulatból, hol számitásból, hol előtünk ismeretlen okok miatt, a kommunizmus, anarchia, a socializmus különböző árnyalatai hivatkozni szeretnek, hogy jogosultságukat igazolhassák, követelésüket támogathassák. Azokkal szemben, kik a társadalmi betegségeket, kinövéseket a Jézus vallásával, vagy az ő személyével élesztik, táplálják, mert ilyenek is sokan vannak, kik erőszakolt logikával így argumentálnak: „mi istennek mindnyájan egyforma gyermekei vagyunk, egyforma tárgyai az ő szeretetének és gondviselésének; de mivel a földi életviszonyok, társadalmi és állami rend ennek az egyenlőségnek, szabadságnak, testvériségnek valóítására nem képes, sőt azoknak, a különböző osztályok érdekében, ellensége: tehát, azok fen nem állhatnak jelen alakjukban, hanem totaliter megsemmisítendő, hogy azok romjain más életviszonyok épüljenek föl; az ilyenekkel szemben bátran kimondhatjuk, be is bizonyíthatjuk, hogy tévelyegnek, sem Jézust, sem az ő vallását nem ismerik. Sőt, ha nyíltan és őszintén be-

szélünk, jóllehet ez igen sokszor megboszulja magát s mindig figyelmeztetőleg, hangzik Richelieu bibornok intése, hogy az embernek azért adatott nyelv és beszéd, hogy azokkal gondolatait, érzelmeit gondosan takarja el; mondom, ha nyíltan és őszintén beszélünk, be kell vallani, hogy a mai realis világban a Jézussal való lelki egyesülés, az ő magasztos élete példájának, tanításainak követése, vele meghalni testileg s feltámadni szellemileg, inkább, mint valaha, csak üres szójáték; a benne öszpontosult eszme még nagyon messze van a teljes megvalósulástól. A keresztyénség a maga egészében úgy, mint különböző hitvallásu egyházaiban, a Jézus vallásának élő alkotmánya ugyan; de ez alkotmányon még sok olyan van, mit Jézus, ha közöttünk járna, nem ismerne magáénak; a keresztyén társadalom még nem tökéletes kifejezése azon vallás-erkölcsi életelvnek, mely a galgothai keresztről áradt az emberiség életfolyamába. Ebben az életfolyamban sok jogos és jogtalan követelés, összekuszált érdek, szövevényes viszony, előítélet van, stb. összegyűlve, zajosan, piszkosan hullámszik, böm-bölve, kiáltva, ordítva, elnyeléssel fenyegetve azt, ki útjába áll. Ily rajongók között komoly figyelemzetéssel szól hozzánk is Pál apostol (Galat. 3. 24): „a törvény nekünk a Krisztusra vezérlő mesterünk volt, hogy hit által üdvözlénk.

De b r e c e n tudja, mit csinál, midőn a hitcikkekhöz, mint a Krisztusra vezérlő mesterhez ragaszkodik.

(Utolsó közlemény következik.)

Válasz Hegedüs Istvánnak.

Hegedüs István barátomnak, a múlt év végén, a debreceni nyilatkozatra tett éles felszólalásával szemben, a valódi tényállásra rámutatni, magamat elhatározzva: első feladatomban ismertem, támadó cikkének eszmemenetét, dispozióját tisztán fogni föl, hogy védekező eljárásomban, cikkének tartalmát teljes egészében ölelhesem föl, annak határait túl nem lépve, de azon innen sem maradva. Megvallom, hogy ez a feladat rám nézve nem volt valami könnyű, miután a Hegedüs barátom karácsoni elmélkedésének, mint irodalmi alkotásnak, előnye, magát a tartalmat nem tekintve, inkább a kifejezésre juttatott érzelmeik élénkségében, a styl lendületességében, mint a benne foglalt gondolatok világos kifejezésében és logikai rendezettségében áll. Ebben megtart engem minden ember, a ki ama cikket olvasta. És mégis, azt hiszem, hogy sikerült nekem, a Hegedüs elmélkedésének tartalmát helyesen disponálni, úgy fogván föl azt,

hogy abban támadás foglaltatik általában a debreceniek hitelvi álláspontja ellen, közelebbről pedig azon állítólagos vétségük ellen, melyet a protestáns szabadság és a keresztyéni szeretet törvényének megsértésével elkövettek. Én, azután, ezen dispozió vezérfonalán haladva védekezésemben, melynek természetesen, tisztán védelmi érdekből, itt-ott a támadás terére is át kellett mennie, igyekeztem hebizonyítani, hogy az a kicsinylett orthodoxia a keresztyén-ég változhatatlan és örök alapján, az evangyeliom szikla-alapján áll, tanai és konfesziói által amaz alapot igaz és tiszta világosságba helyezvén, aránylag a legtisztább és igazabb világításba, mert ha valahol tisztább és igazabb megvilágítást látnánk, annak sugarai elől magunkat el nem zárjuk. Mi ugyan kegyelettel ragaszkodunk egyházunkhoz, mint gyermek édes anyjához, de nem csupán gyermeki kegyelethöz, hanem sokkal inkább azért, mert sehol sem látjuk az isteni kijelentést oly helyesen interpretálva, mint annak tanai-ban, kultuszában, intézményeiben. És kimutatni igyekeztem azt is, hogy a debreceniek a protestáns szabadság ellen soha sem vétettek; ismeretes nyilatkozatuk megtételével sem; és a keresztyéni szeretet köteleességét is érzik és gyakorolják legalább is olyan mértékben, mint ellenfeleik. Jól tudom, hogy az író, specialis céljához és egyéniségéhez képest, különböző módszert követhet és nekie kell látnia és tudnia, hogy azok közül, valamely adott esetben, melyik szerint legcélszerűbb eljárnia; mind az által, azt hiszem, hogy a mid'őn Hegedüs barátom magát arra érezte indíttatva, hogy cikkeimre cáfolatot írjon, a leghelyesebb módszert azon esetben követi vala, ha cikkeim említett három főmozzanata mindenikének tartalmát nyomatékos ellenérvek felhozatalával igyekezett volna megerősíteni. Ez, érdemleges cáfolati eljárás lett volna, melyhez hozzácsatolhatta volna bevezetés-, vagy befejezésképpen cikkeim stíljére, hangjára, érvelésem módjára vonatkozó megjegyzéseit. Hegedüs, azonban, e becses lapok két megelőző számában olvasható cikkeiben, amolyan rendszeres és érdemleges cáfolatba nem bocsátkozott, inkább csak cikkeim hangjára, érvelésem módszerére reflektált, a kérdés érdemére vonatkozólag pedig csak úgy ütleyszerűleg tett néhány megjegyzést. E megjegyzések némelyikének, mint téveseknek, helyreigazításával tartozom. Legyen szabad, azért ezt, a nélkül, hogy szószaporitással vádoltassam, még megtennem; a dolog érdemét, a kérdés egészét illetőleg, úgy is, azt hiszem, hogy Hegedüs barátomnak nem sikerült engemet megcáfolnia. Válaszomban, rövideg okaért, Hegedüsnek az „Ellenzék“-ben megjelent cikkét egyszerűen az „ellenzéki cikk“ szavakkal, az én cikksorozatomban írt és e lapokban megjelent válaszát pedig „cáfoló cikk“ megnevezéssel fogom jelölni.

A sértődésnek bár szelid, de mégis érzékeny hangján említi föl Hegedüs, hogy cikksorozatomban kezdetén egy pár élc-féle szaladt végig a pennámon. Legkevésbé sem akarok védelmére kelni annak a pár csalán-szálnak; de hogy azok komoly fejtegetéseim terén felcsirázhattak,

arra (és ezt tán Hegedüs is elismeri) az ő ellenzéki cikkének „éle és heve“ szolgáltatta a természetű elemet. Hogy, egyébiránt, azt az egy pár élcet leszámítva, nem csak objektív hűségre törekvéssel tárgyaltam a vitás kérdést, hanem egyszersmind a kellő higgadtság hangján, azt egy tekintélyes egyházi író is, a ki pedig nem foglal el az enyémmel mindenben megegyező álláspontot, megjegyezte és elismerte. Sőt buzgón törekedtem arra, hogy a mit Hegedüs ellenzéki cikkében, méltányolni lehet, azt cikkeim számla-könyvében az ő javára följegyezni, el ne mulasztam. Például ott, hol azt mondom, hogy „bár Hegedüs, elmékedése némely pontján rendkívül radikálisnak látszik is, mintha rája nézve a világon semmi megingathatatlan dolog nem léteznék; (itt főleg ellenzéki cikkének azon passzusára célzok, hol azt mondja, hogy most, midőn „a francia forradalom évszázad fordulójához jutottunk, a mozdíthatatlan országról mernek beszélni“ tehát, még Pál apostolnak a Krisztusra épített országát sem tartja Hegedüs mozdíthatatlannak); de viszont, elmékedése más részleteiből azon meggyőződést meríthetjük, hogy egyházának Krisztusa rája nézve is fixpontot alkot.“ Mindenki elismerheti, hogy én akkor, midőn ily meggyőződésnek adtam kifejezést, melyet Hegedüsnek nem valamely világosan kifejezett hitvallás-féle nyilatkozatából, csupán ellenzéki cikkében felöltő egyes szavakból, hangokból merítettem, csak is következetes és pedig, megvallom, kissé merész következtetés útján: akkor én, álláspontomhoz képest, kétség kívül, a lehető legnagyobb elismeréssel és méltánnyal adóztam Hegedüsnek. És bár az ő cáfoló cikkei s különösen azon hév, melylyel e cikkeiben védelmére kel azoknak, kik holmi önkényesen konstruált, úgy nevezett, történelmi Krisztust állítanak tiszteletük oltárára, igen alkalmas okot szolgáltathat arra, hogy említett meggyőződésemet megrendítse: én még most is, s a mig csak lehet, ezután is ragaszkodni akarok azon meggyőződéshez, hogy a Hegedüs barátom szívéből az a Krisztus-kép, mely egykoron oda íratott volt, még egészen nincsen kitörülve. Lehetetlennek tartom, hogy Hegedüs barátom ezen méltánnyal törekvésemet föl ne ismerte volna; és csodálatos, ő éppen ez elismerő és méltánnyal nyilatkozatból farag fegyvert ellenem, mondván, hogy nyílt ellenmondásban vagyok önmagammal, hogy ha említett meggyőződésemmel oly hangon írok ellene, a milyen hangon írok. Ez aztán valóban arisztotelesi, vagy valami másféle dialektikai fogás és pedig nem is a legelőkelőbbjéből, mely szerint, ha vitázó ellenfelünk öntudatosan, előzékenységéből nekünk valamely koncesziót tesz, abból ellene fegyvert kovácsolni, iparkodjunk. Én, sem Arisztotelesztől, sem más rhetortól nem tanultam a polémia szabályait, mint véli Hegedüs (és erre alább még visszatérek), hanem most megtanultam rhetor barátomtól, Hegedüstől, ezt a szabályt: ne tégy vitázó ellenfelednek, még ha a legjámborabbnak látszik is, semmi nemű koncesziót, mert könnyen megtörténhetik, hogy ellenfeled azt te ellened kizsákmányolja.

Egyébiránt, az igazat megvallva, némileg el voltam készülve a Hegedüs dialektikai fogására. Mert tapasztaltam, hogy az ember, védekezés közben, ahhoz a fegyverhez nyúl, a melyik éppen keze ügyében van. Hanem ez a fegyver nekem nem, csak is tisztelt ellenfelemnek szólhat. Mert, ha igaz az, a mit Hegedüsről föltettem, hogy az ő lelkében egyházának, az evangyeliomi egyháznak, Krisztusa foglal helyet, akkor nem én vagyok következetlen az ellene folytatott polémiában, hanem az ő egész magatartása a Protestáns Irodalmi Társulat kérdésében, az, a mi érthetetlen és elvellenes. Mert más igen nevezetes hittani nézetkülönbségen kívül, főleg a krisztologiai felfogásban rejlik ama nagy különbség, mely az evang. egyházakat az unitárius egyházzal oly éles ellentétbe helyezi, hogy e mellett közös tudományos, vagy népies vallásos irodalmi munkásságra való szövetkezés, természetellenes és épp azért csak kártékony vállalkozás volna mind a két félre nézve; a mint én ezt védekező cikkeimben, meggyőződésem szerint, már eléggé kimutattam, sőt még nagyobb vitágitásba helyeztem e becses lapok múlt évi 22-ik számában. Ha, tehát, Hegedüs a nekie tett koncessziót elfogadja; ha ennélfogva, az ő lelkébe egyháza Krisztusának képe van beírva: akkor az ő támadása a debreceniek ellen és felszólalása az unitáriusokkal való egyházi irodalmi szövetkezés mellett, az általa elfoglalt krisztologiai állásponttal össze nem férő következetlenség.

Azt mondja Hegedüs, hogy én, „mintha csak Arisztotelestől tanultam volna a polémia egyes szabályait“, olyat is cáfolgatok, a mit ő nem mondott. Bizonyára, az én terjedelmes cikksorozatomban minden részletének és szavának megfelelő részletet a Hegedüs ellenzéki cikkében hiába keresünk. Nem szavakra adtam én cáfoló szavak viszhangját. Hanem, tekintetbe vettem és megerősíteni igyekeztem a Hegedüs támadásában implicité foglalt gondolatokat is, és állításainak szükségképpeni konzekvenciáit, melyeket azokból akár ő, akár más, vele egy álláspontu ember vonhat. Ugy hiszem, hogy ez nem dialektikai mesterkedés, hanem a cáfolat alá vett műteljes eszmei tartalmának és horderejének polemikus méltatása.

Hegedüs, mint mondja egy helyen, szinte várta a szót, melylyel kijelentsem, hogy a reformátorok az evangyeliom magyarozatát „megállapították örök időkre“; de ezt én sem mertem kimondani. Hegedüs ezen állításában igazán van egy kis arisztotelesi fogás. Én azt, a mit kimondani akartam, mertem is kimondani. Második cikkemben nagyon bőven és világosan van kifejtve, hogy nincs örök időkre szóló konfeszzió, azért proklamálja a protestánsizmus a szabad vizsgálódás jogát. Hanem hátorokodtam, azon meggyőződésemnek is kifejezést adni, hogy a konfeszziókban „a keresztyén eszme“, Krisztus igazsága elláthatatlan időkre szólólag nyert interpretációt. Bizony, úgy van. Mert Augusztinusok, Lutherek és Kálvinok csak századok elteltével születnek és ilyenek születését legkevésbé várhatjuk ebben a mi tudákos, hide-

gen boncolgató és vallásos téren nagy alkotásokra képtelen századunkban. És minden kis theologus, vagy filozofus szavára nem változtathatjuk évről-évre hitbéli meggyőződésünket, nem forgunk erre-arra minden áramlat szerint, mint valami szélkakas.

De hát ilyen fölfogás mellett, miben gondolom én „a haladást az egyházi téren?“ kérdi Hegedüs. Negyedik cikkemben erre a kérdésre is megtalálhatni a feleletet. A magyar ker. felekezetek, az idők mostohasága miatt, sok részben elmaradtak külföldi hitrokonaiktól. A restáns munkát kell előbb fáradságos igyekezettel kipótolniuk, mielőtt a konfessiók épületeinek lerontására emelnők kezűnket. Romboláshoz csak akkor kezdjünk, mikor jobbnak építésére már mesterekké képeztük ki magunkat. Ha tekintjük a külföldi protestantizmus példáját, láthatunk ott mindenütt egy élénk ellenzéki pártot, mely nem engedi, hogy az egyház a konzervativizmus szélsőségein megrekedjen. Ott az élet valódi szüksége termette meg ezt az ellenzékot, mely ugyan pozitív alkotásra ott sincs hivatva, s az egyházi társadalom organizmusának egészséges volta nem is engedi azt fölülkerekedni és többségre jutni; de mindenesetre az ellenőrzés, a tisztítás, az idegek szükségelt izgalomba hozásának fontos szerepét tölti be. De nálunk, hol még hire pora sincs a Hengstenberg, vagy Kliefoth-féle orthodoxsziának; nálunk, hol a mi apáink a sekélyes racionalizmus vizein evickéltek, s theologusaink és papjaink kilenczted része, még csak ezelőtt másfél évtizeddel is Strausst tartotta ideáljának és nyilt és tartózkodás nélküli propágátora volt az unitarizmusnak; nálunk, ha azt nem is mondhatom, hogy ellenzékre nincs szükség; de bizton állithatom, hogy mindenekfelett erős, virágzó, az egyház alapján álló, egyházunk hitelveit úgy a miveltebb osztály, mint a nép öntudatában megerősítő theologiára van szükségünk. Minden ország, vagy társadalom csak azon elveken állhat fenn, melyekre alapított egykoron; a melyeket lehet, sőt kell is fejleszteni, de sohasem szabad helyettesíteni egészen ellentétes elvekkel. Azért borniri fölfogásra vall, midőn például valaki a felett sápitozik, hogy Németországnak nincs olyan alkotmánya, mint Angliának. Hogyan is lehetne, midőn a német birodalmat különböző és lazán összetartó törzsekből alkotta meg és tarthatja fenn egy impozáns fejedelmi hatalom, tehát alkotmánya főként a fejedelmi tekintély elvén nyugszik; míg az angol alkotmányt egy a királyi praerogatívával dacoló, büszke és hatalmas arisztokrácia alkotta meg, a nép segítségével, tehát főleg az arisztokráciai elv alapján nyugszik, lassu közelítéssel a demokráciai alap felé. Miután református egyházunk a kalvinizmuson épült fel, azért annak erősítése és felvirágzása csak úgy képzelhető, ha a kalvinizmus nagy, mélyreható és a népeletre valóban termékenyítő elvei tiszta mivoltukban és jelentésükben újból ismeretesekké tételnek; ha egyházunk tagjai megszűnnek tovább is folytatni azt az önmegsemmisítő munkát, hogy az unitarizmusnak saját egyházunk alapelveit nyiltan tagadó különbféle nézeteit adoptálgassuk. De talán nem

ellentétesek a ref. és unitárius hitelvek! E kérdésre a magam részéről már megadtam a feleletet, ismétlésekbe bocsátkozni, nem akarok. De nem is szükséges, hogy én, vagy valamelyik ref. theologus mutassa ki az állított ellentétet; magok az unitáriusok, folyó iratukban, közlő nyükben többször elmondogották, hogy egyházuknak terjedését, kivált a külföldön, a kalvinizmus elleni visszahatás hozta létre, terjesztette és terjeszti. Különben, biztató jelnek látom egyházunkra nézve, hogy a hitélet egy idő óta nálunk is ébred, egyházunk alapelveinek ismerete és helyes felfogása mind több-több tért nyer, hogy ahozképest, a hol állottunk ezelőtt csak egy évtizeddel, meglehetősen haladást teszünk.

Még néhány megjegyzésemnek, térszúke miatt, a következő számra kell maradni.

Baló Sándor.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, febr. 19. 11.

A két napon át folyt tanácskozáson elnökölt főt. Szász Domokos, püspök s váltakozva jelen voltak: dr. Kolozsvári Sándor, Szász Gerő, Szász Béla, Sárkány Ferenc, Székely János, Nagy László, Domokos Antal, Deák József, Bodor Antal, titkár.

Az első napi ülés egész idejét a zilahi templom újra-építésének ügye töltötte be. A zilahi népes egyházközség már évek óta tervezi szép, régi templomának restaurációját, mely az utóbbi időben mind halaszthatatlanabbá vált s melynek eredeti tervezetét, túlságosan költséges voltánál fogva, az Igazgató-Tanács fölkérésére, Bucsi József, kir. főmérnök ur és hitünk buzgó sorsosa, átalaktván, a kérdés a kiigazított és a műszaki előadó által megállapított költségvetéssel együtt, ez alkalommal került végmegoldás alá. Az egyházközség ez ülésre buzgó főgondnokát, Cell Ödönt és hiv. segítő-társát, Magyarósi Istvánt, egyik lelkipásztorát, Kolozsvárra küldötte a szükséges felvilágosítások megadása érdekében s az Igazg. Tanács a két küldött jelenlétében végezte az érdekes és hosszas tárgyalást, mely a fontos ügyet szerencsés és minden irányban kielégítő megoldásra juttatá.

Az Igazgató-Tanács és a közgyűlés már előzőleg 6,000 frtnyi papíráradék kedvezményes kölcsönre jegyezte vala elé e templomot, az egyetemes egyház segélyével létesítendő építési befektetések sorában s így a mostan 30,000 frtban, illetőleg, 32,000 frtnyi papíráradékban megállapított szükségletből még 26,000 frtról kelle gondoskodni. Az egyházközség a 6000 frt. kedvezményes törlesztési kölcsön 10,000 frtra emelését kérte ugyan, hogy így kamatos kölcsönképpen csak 20,000 frtról kelljen gondoskodnia: az Igazg. Tanács, azonban, tekintettel az egész egyházkerület befektetési szükségleteinek már megállapított arányaira s arra, hogy ez arány szerinti összegek, a közgyűlés határozatán áthaladva, immár az egyetemes konvent foruma előtt állanak a kérés ez ágát a legjobb akarattal sem teljesíthette. Ellenben, készséggel nyújtott segédkezet e derék és való-

ban terhes áldozatokra kész egyházközségnek, mely évek hosszú során át nagy erőfeszítéssel hordta össze filléreit a huszonegyezer frtos kepeváltó és a majdnem tizezer forintos u. n. mustbér-alap létrehozására s mely a templom-építés évétől kezdve, nem egészen ötezer lélekszáma mellett, évi 6000 frt. terhet hord közszükségei fedezésére. E szerint, a konverzió-többlet tőkájéből 26,000 frtnyi 5%-os kölcsönt nyer az egyházközség, melynek 1000 frtos évi részletenkint való törlesztését 1892-ben kezdi meg s folytatja 26 éven át, természetesen az évi kamatok megfelelő apadásával s biztosítékául lekötve jelzett tőkét, a 6,000 frtnyi kedvezményes kölcsön után pedig 32 éven át 1½%-át fizetve törlesztési részletekül. Engedélyezte, továbbá, Igazg. Tanácsunk, hogy az egyházközség két papja, ez év elejétől kezdve, egyenlően 800—800 frtnyi fizetését a kepeváltó-alap kamataiból és a mustbér-váltás rovatalaiból élvezhesse, de csak, ha a központi kölcsön kamatait és törlesztő részleteit, az egyház ujan vállalt rovatalaiból, a kijelölt terminusokra már befizette.

Külön ága volt a tárgyalásnak a mustbér-alap kamatainak kérdése. A zilahi egyház egykori oskolájának főtartására az egyháztagnak bizonyos mennyiségű must fizetésére kötelezték magukat, mely szolgálmány, pénzértékre változtatva, akkor is fönmaradt, a midőn az oskola kollegiummá növe ki magát, önálló intézménnyé vált s a Thun-korszak idején, a kollegium nyilvánossági jogának megvédéseért, két tanár fizetéséhez az egyház is járult e rovatalával. Még előbb, a b. e. Hiri tanár idején, az egyház és kollegium közt fölmerült ellentét nyomán, ideiglenesen szünetelt ugyan e javadalom kiszolgáltatása, de a hívek, azért a rovatalt csak úgy fizették s az egyházközség e jövedékeket tőkésítve, így állt elé a mai hétezer pár száz forintot tevő mustbér-váltás alap, a melynek kamataiból s a rendesen befolyó mustbér-váltás rovatalaiból, mint mondók, a Thun-korszak óta mindig két kollegiumi tanár élvezett egyházközségi javadalmat. A legújabb időben, azonban, a midőn a zilahi kollegium állam-segélyhez jutott s e két tanár közül az egyik nyugalmaztatva, meghalt, az egyházközség, a templom-építés előtt állva, az illető javadalom kiszolgáltatását megszüntette s azt is kijelentette, hogy a másik javadalmazott halálával, ez egész szolgálmány kötelezettsége alól magát föloldottnak fogja tekinteni. E javadalom megszüntetésének kérdése már előbb az Igazgató-Tanács elé kerülvén, ez fölszólította a kollegiumot ez ügyben való nyilatkozattételre, de miután a nyilatkozat a mostani tárgyalásra még be nem érkezett, a mustbér-váltás alap tőkáját, mely 1892-re tizezer forintra fog emelkedni, elfogadta, ugyan, a templom-építésre megszavazott kölcsönrész biztosítékául; de a kamatok és az e címen való rovatalok fölött, a kollegium nyilatkozata után hozandó határozat végellátását függőben tartotta, az érdekelteket két testület kihallgatásáig.

Végül, elvben hozzájárult Ig.-Tanácsunk az egyházközség ama kéréséhez is, hogy a zilahi egyik papi ál-

lomás, netaláni megürülte esetén. mindaddig betöltetlen maradjon, míg ez adósság teljesen törlesztve lesz, fűntartva, természetesen, az akkori főhatóság elhatározását az akkori helyzet megbíráására nézve, ha ez állomás betöltetlen hagyása akkor szükséges lesz-e? Ime, a zilahi derék és áldozatra kész egyházközség új templomának az Ig.-Tanács e nagy-gyűlésében lefolyt alapvetése. Isten áldása a további munkára és a hívek igyekezetén!

A következő napi tanácskozás rendén elintéztet ügyek közül kiemeljük a következőket.

Szakács István, a kolozs-kalotai egyházmegye érdemes esperese, agg korára, imént kiállt súlyos betegségére hivatkozva, lemond esperesi állásáról. Az Ig.-Tanács az ügyet átteszi főt. püspök aához.

A bürgezdí egyházközség temploma javítására 960 frt járadék törlesztő kölcsönre levén előjegyezve, költségvetését és munkatervét beküldte, de ezek rendén kiterjeszkedett a papilak kijavítására is, szükséglete, ehez képest, 1460 frtra emelkedvén, mihez képest az Ig.-Tanács előbbi határozatát oda módosította, hogy a papirjáradék kölcsönt 1000 frtra emeli, 400 frtot pedig, négy évi törlesztésre, szavaz meg. Az egyházközség most beküldi 1000 frtos kölcsön-szerződését, de hallgat a 400 frtos tgyetéről, valamint a kivitel módozatairól. Sürgős jelentéstételre utasítatik, tehát, az építési munkálatok célbavett kiviteli módjára és papilak kiigazításának kérdésére, illetőleg, a 400 frtos másodkölcsön ügyére nézve.

A Kolozsvártt felállítandó theol. fakultás és tanárképző házának megújítási terve, a műszaki előadó véleménye értelmében, megállapítatik s a jelentkezett két vállalkozó közül Horváth Lajos, építészzsel a kiviteli szerződés megkötetik.

A pénztárnok bemutatja ama nyugtatóványok és ellennyugtatóványok mintáját, a melyek mellett jövőre a központi pénztár összes beveendői és kiadandói elszámolandók lesznek. A minták elfogadtatván, kellő számban való kinyomatásuk elrendeltetik, az összes hatóságokat körlevél értesítvén e jövőre kötelező intézkedésről.

A romániai misziszio-alap 1888 évi számadásai

megvizsgálva, az egyetemes konventre fölterjesztetnek, fölvizsgálat végett.

A ródi fiok-egyház, néhány huzgó hlve, s köztük különösen Farkas László áldozatával, iskolát akarván létesíteni, a tanítói díjlevél kiállítására utasítottatott vala. A díjlevél összege 158 forintot tesz ki, nevezett aa. ezen felül a hívek áldozatából építendő iskola-ház elkészültéig, az iskola-helyiséget is felajánlván, valamint a tanító élelmezésére is vállalkozván, míg gyermekei iskolába járnak. Az Igazg. Tanács aztán 50 frt. állandó segélyvel pótolván a konverzio-többlet terhére a tanítói javadalmat, az állomás ideiglenes betöltésére főt. püspök aát kérte föl, a szabályszerű választás az iskola fölépültével történvén meg.

Az enyedi collegium a diódi határon, ottan fekvője szomszédjában, egy 45 holdas területet vásárolt kedvező árban s kérte a szerződés helybehagyását: mit az Igazg. Tanács teljesít.

A borsai egyházközség egy gr. Teleki-féle, de most idegen kézre jutott fekvő évi 4 frtnyi szolgálánya megváltásául az új tulajdonos 80 frt. tőkét ajált töl. A megváltás helybehagyatik, a tőke felküldendő s kamatja, az eredeti rendeltetéshez képest. innen adatik ki.

A selyei egyházközség egy adósa 40 frt. tartozása kiegyenlítéséül az egyházközség erdeje szomszédjában egy erdő-részletet ajánl föl s az Igazg. Tanács helybehagyja az ügyletet.

A m.-paniti egyházközség részleges kepeváltsága keresztül vitele alkalmával utasítottatott váltáságtőkéje feleslegének felküldésére s az egész tőke tíz év alatti behajtására. Az egyház most kéri, hogy tekintettel a hívek anyagi helyzetére, a tőkék felhajtása elengedtessek. Az egyházi hatóság utasítatik a kün levő tőkék biztosított voltának tüzetes és adatszertű feltüntetésére, a határozat akkorra halasztatván.

A múlt évi egyházkerületi közgyűlés 36. sz. határozata értelmében, az enyedi collegium előjárósága felszólítatik a theologiai akadémia ügyében való nyilatkozattételre.

É - n.

T Á R C A.

Egyháztörténeti adalékok.

Pataki József, kolozsvári nyomdász levele (1753); — a váradi nyomda; és Tótfalusi Kis Miklós emlékköve.

Pataki József levele.

(Folytatás.)

De, ha mindennyi én tselekedeteim nem ponderálnak is Nagyságtok előtt, legyen pondusa először az én igyemk Néhai b. e. Nagy Atyámnak meritumi, a ki a Mélt. ifju Apafi Mihály Fejedelemk Ephorussa levén, a M. öreg Apafi Mihály Fejedelemk pedig szive szerint való embere, olly dolgot tselekedék, hogy midőn Szentzi Abrahám Typographus sine semine deficiált volna, és a Typographia Fiscusra deveniált volna, egy

ideig az Ország számára folytatottatott a Typographia, melyet N. Nagy Atyám, mint messze látó tudós ember által látván, hogy változhatik a Fejedelemség más Religiora, mely akadálja lehet a mi Vallásunkról tanító könyveknek kinyomtatásának, sokszori és ugyan fáradszhatatlan sollicitatioja által arra a Kegyes Gratiára hajtá a Mélt. öreg Fejedelmet, hogy a Fiscalis Typographiát penes Donationem az Enyedi és Kolosvári Collegiumokk conferálá, mely is ez után Generális Typographiának neveztetvén a Mélt. Supr. Consistorium directioja alatt folytatottatott, azt usuálta Tótfalusi Uram, Telegdi Uram, Szathmári Uram, az jött először az én kezem alá is. Az után pedig a Kolosvári Refor. Eklésia és Collegium Typusát vöttem kezemhez, (Ezen nyomdákat

illetőleg, bővebb adatokkal rendelkezik dr. Török István, kolozsvári ref. tanár. K. J.) melyet most usuálok. Másodszor, legyen nyavallyás igyemk az én tsak a minap elszalasztott N. édes Atyámk meritumi, a ki mind e Nemes Ekleziának, mind a N. Collegiumk olly hűséges és fáradhatatlan szolgálja volt, a kiről még a kövek is tanubizonyságot tesznek. Ez az én édes Atyám vivé azt végbe munkás fáradsággal, hogy e Városi közönséges contributio alól N. Typographus Telegdi Uram kivéttessék, a ki is az ellenkező felektől gyakorta impeláltatott, és annak előtte tsak Tótfalusi Uram is portiozott, és szállóval aggraváltatott, a mint az Apologia is bizonyítja. Melly munkás tselekedete az én N. édes Atyámk mind e mai napig observáltatott. Mikor már e két jó Atyáknak mind az isten ditsőségére tartozó dolgokban való szives fáradozások, mind a közönséges jókban egyenes Lelki esmerettel való munkálkodások isten előtt olly kedvesek voltak, hogy az ő maradékokra is az ő tselekedetekk jutalma elhasson, vallyon nem ponderálnak-e Nagyságtoknál is ezek? Hiszem, ha isten Titt. Páldi Uramat nagyobb és több ajándékokkal szerette, mint azt meg is esmérem, szolgálhat azokkal ő Kigyelme Hazájának és az isten Házának, azon kívül is, hogy az egy nyomtatásra vigyázzon, sőt ennélkül sokkal inkább, mivel e magában is egy embert kíván. Instalok azért Nagyságodnak nagy alázatossággal, vegye Nsgod Atyai szívére ez én éppen egészen pusztulásra hanyatlani indult nyomorult igyemet, és Atyai Irgalmasságával engemet consolalni méltóztassék, hogy ne kellessék végső veszedelemre kisedé árvaímmal jutnom, a kiket éppen capax nem lesznek felnevelni és intertenealni, ha e szomorú hírnek effectuma is arra megyen. Ezzel Nsgod Kegyelmes Gratiájában ajánlván méltatlan személyemet, vagyok életem fogytáig.

Nagyságod

Kolozsváratt 19 Január 1753. alázatos kissebb szolgálja
Pataki József,
Kolosv. Typogr.

Eredetije a gr. Toldalagi-család levéltárában Radnotfáján.

Tótfalusi Kis Miklós emlékköve.

A lapokból olvastam, hogy a kolozsvári nyomdászok európai híri elődjüknek, Tótfalusinak, emlékkövet akarnak állítani és ezen céljuk valóítására gyűjtést határoztak. Szép és dicséretes dolog, kétség kívül, az utódok ezen kegyeletes megemlékezése, mert Ács Mihály, a magyar nyomdászok évkönyvében 1883-ban, „Egy régi magyar nyomdásról“ szóló cikkében, illetőleg, Tótfalusi életrajzában azt jegyzi meg végül róla: „hogy immár 180 éve nyugszik jeltelen sirjában.

Én a mult október hó végén tartott egyházkerületi közgyűlés alkalmával, tiszteletes Herepei Gergely, lelkész ur szives kalauzolása útján, szerencsés voltam, látni Tótfalus Miklós koporsó alakú (sarkofag) vagy, Szathmári Pap Zsigmond kifejezése szerint, sirborító követ, a temető egyik utja szélén, uthosszában, elhagyatott állapotban, minden gondozás nélkül, szennytől, penésztől és feketeségtől borítottan.

Szerény nézetem szerint, inkább kellene ezt a meglevőt kitakarítani, jó karba hozni, mely már régiségeért is figyelmet érdemel és ismeretes levén a rámetsett sirirat, a betűk kitisztítása s ha szükséges, kimélyítése sem kerülne

sok költségbe és fáradságba. A begyüendő pénzt a többi, régi nyomdászok jeltelen sirjaik fölkeresésére és megjelölésére kelle-e fordítani. És itt, mindenek előtt, Szenci Kertész Ábrahám, a váradi nyomda létrehozója s a ref. templomok szószékeit ma is diszitó váradi biblia előállítója („Megyesi Pál uramtól ugy értettem volt, írja Bethlen István végrendeletében 1646, hogy az váradi typographus az szent bibliát in folio ujonnan akarná kinyomatni.“) jogosan várhat emléket a hálás utódoktól ugy, mint az egyetemes ref. egyháztól, ha ugyan sirja feltalálható a szebeni temetőben és kő nem jelzi hamvadó porait.

(Vége következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— A kolozs-kalotai egyházmegye esperese és szilónai pap, Szakács István, barátunk, esperesi állásáról vasó lemondását benyújtotta az Igazg. Tanácshoz, mely áttette püspök aához, elintézés végett. Bárhogyan lesz is elintéztve, annyi bizonyos, hogy Szakács István egyike azoknak a férfiaknak, kiknek emlékeztét mindig féltékenyen fogja megőrizni a szeretet azon kevesek között, kik igazak, jók, hivek voltak; kiket az isten valódi lelkipásztori temperamentommal áldott meg, a ki soha senkit meg nem bántott és a kinek ellensége soha senki sem volt. A hivatal nehéz terheitől szabadulva, hisszük, reméljük, hogy a szeretet és barátainak, hiveinek őszinte ragaszkodása legyőzi az esztendőök súlyát.

— A polgárdi-i ügy folytonosan kísért a lapokban. A dolog voltaképpen a körül forog, hogy egy néhány ember bizonyos egyházi vagyont el akart vonni destinációjától, mit a helybeli pap és az egyházi hatóság meg nem engedhetett. Nó hát, nem is kellett több: lázító és lázadó mindig akad bőven. Polgárdiban is kiűtött az egyenletlenség. Hányadik egyház az, hogy ilyen meg ne történhessék, ha akadnak hitványok. Legutóbb az odavaló pap nyilatkozott és ebből átvesszük a következő passusokat: „Derzsi is eljött, konkolyt hinteni a tiszta mag közé; sorba lakmározott az elégtületlenekkel; rögtön teremtett gondnokot, kebli tanácsot.“ Azután, így végzi: „nem 130 család, nem is 90 hanem lélekszám szerint, csecsemőkkel együtt, összevéve 187 az áttértek száma. Visszatértek hozzánk és már be is kebeleztek 10-en, a mint eredetiben felmutathatom, a közalapra összeirt családők sajátkezü aláírása igazolja, egész családok reformátusoknak iratkoztak, kiket Derzsi elhalászott, de hájlójában megtartani nem bir. Ez a tényleges helyzet ma.“ Iue, a kedves, a testvér-egyház, mely előtt semmi sem áll, csak a haladás, a protestáns szabadság! (?) Csak rajta; felvannak már fedezve. Igaz az a német közmondás ha ez még sokáig így tart, már nem tarthat sokáig.

— Pályázat. Az ev. reformátusok debreceni főiskolájában, a gymnásiumban, a halál által megüresedett természet-tani tanszékre pályázat nyittatik. A megválasztandó tanár teendője: a természettan és mathesis tanítása a gymnásiumi osztályokban. Megjegyezvén, hogy ezenkívül köteles, más rokon tárgyak tanítására is vállalkozni, amint azt a tanárkar által az ő közbenjöttével megállapítandó tanrend a körülmények-

hez képest igényeli s a természettani szertár gondozását s felügyeletét is elvállalni. A képesítésre nézve az országos középiskolai törvény 29. §-a a szabályozó. Iskolai szervezetünk 103. §-a értelmében heti 20 óránál többre nem kötelezhető. Csak ev. ref. vallású pályázók kérvényei fogadhatnak el. Tanári fizetés: évi díj 1150 frt, lakbér 300 frt. és 19 köbméter tűzifa beszállítva. Megválasztott a tanári nyug és gyámszolgálatnak jogos és kötelezett tagja leendő. Hivatalát az 1889/00 tanév kezdetével foglalja el, székfoglaló beszéd megtartásával. Pályázók közzé kell adni a kérvényeket márt 31-ig a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához adják, vagy küldjék be. Debrecen, 1889. febr. 14. Révész Bálint, püspök.

— A „Közművelődés” 6-ik számában, egy dézsaknai tudósítást közöl, mely szerint az említett községben 21, meg is nevezett egyén tért át egyházunkból a kath. hitfelekezethez 1888-ban.

Az említett lap az ilyféle közléseket azzal az örömmel teszi, mely egyszermind hivatásunk szolgálatát a többi eretneknek is, hogy menjenek az igaz hit aklába. Nincs kifogásunk sem eljárása, sem az ellen, hogy kiki üdvözüljen meggyőződése szerint; azonban, illetékes helyen kérdést intézve a dolog felől, azt az értesítést vettük, hogy kettőn kívül, a többi nem állott át. Miért irnak hát nem igazat?

— Hibaigazítás. Lapunk 6-ik számában „Igazg. Tanácsunk üléséből” feliratu közleményünkben az áll, hogy a veresegyházi avertálásoknál „a vicei r. cath. plebánus” buzgólkodott. Ezenelkül meggyőztük, hogy nem a vicei volt, hanem az „a p. nagyalusi” plebánus. Ez a dolgon nem változtat. Egyik olyan, mint a másik.

Szerkesztői nyíltposta.

— M. Sülye. V. F. urnak. Levelét áttettük az Igazg. Tan. titkárához, hogy a maga idejében felhasználhassa.

— Óvás. Protestáns. Bizony, ezt nem küldjük vissza. Jó helyett van az itt nálunk. Rég várunk ilyes dolgot, hogy állás foglalatásunkat jelezzük.

HIVATALOS RÉSZ.

300 – 1889.

FÖLHIVÁS.

Minden egyházmegye nt. esperesének, mindenik kollegium m. tt. előljáróságának és mindenik püspöki vizsgálat alatt álló egyházközség tt. tanácsának

Egyházkerületünk múlt évi szeptember 29. október 2. napjain tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyvét Igazgató-Tanácsunk azon figyelmeztetéssel küldi meg, hogy a mennyiben külön intézkedés egyes határozatokban nem foglaltatik, azok a jegyzőkönyv szétküldésével hatályba lépnek s felhívjuk azok végrehajtására az illető egyházmegyék espereseit, avagy kollegiumi előljáróságot, nemkülönbén arra is, hogy a közgyűlési jegyzőkönyvek kézbesített példányai árba 90 krjával az alább kitértetett összegeket sziveskedjenek az illető hatóságok. folyó évi június hó végéig egyházkerületünk pénztárosa, Deák József a fia kezéhez bökülden.

Az egyházmegyei levéltár részére küldött egy-egy példány ára nem számítatik fel.

Vajda-Hunyadi egyházmegye részére 24 példány. Gyula-Fehérvári 13 p. Nagy-Enyedi 33 p. Kolozsvári 3 p. Kolozs-Kalotai 38 p. Sz.-Szólnoki 62 p. Deési 20 p. Széki 47 p. Nagysajói 8 p. Görgényi 33 p. Marosi 70 p. Küküllői 36 p. Nagy-zSebeni 18 p. Udvarhelyi 50 p. Erdővidéki 15 p. Sepsii 36 p. Orbai 12 p. Kézdi 14 p. Moldva Oláhország 6. A hét kollegium 7 p. A nagy-enyedi egyházközség 3 p. A deési 3 p. A fogarasi 1 p. Ilyfalvi 2 p. Sepsii-Szent-Györgyi 2 p. Székely-udvarhelyi 3 p. Maros-Vásárhelyi egyházközség részére 3 p. Kézdi-Vásárhelyi 3 p. Szászváros 3 p. Kiküldetett összesen 568 p.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1889. február hó 5-én.

Bodor Antal,
titkár.

Dr. Kolozsvári Sándor,
elnök-helyettes.

300 – 1889.

FÖLHIVÁS

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületi és egyházmegyei közgyűlés m. tt. tagjaihoz.

A múlt évi szeptember 29. október 2. napjain tartott egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyve megjelenén, az egyházkerületi és egyházmegyei közgyűlés tagjai által megrendelhető s példányonként 90 kr. postautalvány mellett leendő előleges beküldése után, a kívánt példányok azonnal megfognak küldetni.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1889. február hó 5-én.

i odor Antal,
titkár.

Dr. Kolozsvári Sándor,
elnök-helyettes.

284 – 1889.

FELHIVÁS.

Minden egyházmegye nt. esperesének, mindenik püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségnek, mindenik ref. kollegium m. t. t. Előljáróságának és a n. enyedi theologiai akadémia nt. dekanjának.

Főtiszteletű püspök aa. az 1889 évre szerkesztett névkönyveket szétküldetvén, az illető hatóságokat felhívjuk, hogy a kézhez kapott névkönyvek ára után esedékes összeget (példányonként 60 kr) egyházkerületi pénztárnok, Deák József aához minél előbb és legkésőbb folyó évi június végéig felkülden sziveskedjenek.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1889. február hó 2-án.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

121 1889.

KÖRLEVÉL.

A küküllői ev. ref. egyházmegye t. lelkészeihez.

Alóliirt hivatalosan értesitem az érdekelteket, arról, hogy a küküllői ev. ref. egyházmegye f. évi március 7-én rendes házassági törvényszéket fog tartani D.-Szt.-Mártonban d. e. 9 órán kezdve; a hova és mikorra, minden érdekelt és illetékes tagot, ezennel, van szerencsém, tisztelettel meghívni.

Lelkésztársaimat hivatalosan felkérem, a fennirtaknak, a szokásos módon való közzé tételére.

Továbbá, kénytelen vagyok, a lelkész urakat hivatalosan és komolyan újra figyelmeztetni, a m. orsz. ev. ref. közalap kezelési szabályainak 23 és 25-ik §§-aira; felkérve, hogy ezen §-sok rendelkezését teljesítsék pontosan, hogy a 36-ik §. rendelkezésének én is eleget tehessenek. A pénzt és kimutatásokat, a mint már előbb is jelezve volt, küldjék Héderfájára, tiszte. Benkő Sámuel, számvevő urhoz.

A fennirtakat hivatalosan figyelmükbe ajánlom. V. Gálfalva, 1889. febr. 8-án

Kovács Elek,
ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XIX. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1889. FEBRUÁR 21.

8. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő ségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Honnan? Hová?

II.

Menjünk egy lépéssel tovább. Korunk az alkotások kora. Az anyagot gyurja, vágja, faragja, alakítja. Századunk megöregedett, sirja felé közelget, sokat akar végezni, mintha sokat mulasztott volna; örült gyorsasággal siet az alkotásokban, mintha félne, hogy kifogy az időből; öregségében megtermékenyült a jövő számára; a természet-tudományok életre ébredt embriói háborgatják, nyugtalanítják; talán, ezért oly izgatott, zsémbes, követelő, ingerlékeny, vérszomjas.

Tisztelet a természet-tudományoknak, még azon esetben is, ha nekik részük van e forrongó állapotok előidézésében; majd, ha elmulnak az újjá-születés fájdalmas vajudásai; ha megtisztul a lég és látó határ: az ítélet is tisztultabb lesz. A természet-tudományokból nem lehet ki-diszpuálni a vallásos zamatot, az eszményit; nem lehet állítani, hogy azok csak az anyagot és erőt variálják. Sőt, ellenkezőleg. Mert, eltekintve attól, hogy az ember kezébe adják ugyan a mozdonyt, telegráfot, fejszét, furót, kalapácsot, dinámitot és az öldöklő eszközök különböző nemeit; megtanítanak fagygyuból vaját, vízből pezsgőt készíteni; módot és eszközt szolgáltatnak az élet fenntartására és kioltására, a társadalmi ember törekvéseinek, szenvedélyeinek, vágyainak kielégítésére; de, ezeken kívül, van egy más s ezekenél sokkal hasznosabb érdemük. Ugyanis, az örökkévalóság és végetlenség szédítő magaslatain és mélységein keresztül vezetve az emberi szellemet, a vallásos érzésnek, szokatlan ihletnek, ismeretlen magasztosultságnak éltető vizével nedvesítik meg a fogékony szívet és értelmes főt. Ez a vallásos ihletettség pedig észrevétlenül, minden zökkenés, okoskodás, erőszak-tétel nélkül, átalakul a személyes isten hitévé, ki a patriarkhák,

Mózes, a próféták, az utolsó időben pedig Jézus és az apostolok által is szólott mi hozzánk. És e hitet mégis oly igen hajlandók sokan, a természet-tudományokkal ellentétbe hozni.

Nem a hit és természet-tudományok állanak egymással harcban, hanem a theologiai és természet-tudományi világnézletek; ezek csata zajában némul el az élő, munkás hit. A tény, ugyanis, az, ha helyesen fogtam föl, hogy az ismeret régiójában az a magaslat, hová a természet-tudomány, az indukció segítségével, elvezette az elmét, nem ignorálható a spekuláció szövevényes labirintjában. Ez a spekuláció hozza a hitet ellenséges viszonyba a természet-tudományokkal, bár ha sem ő, sem ezek, sem az azon, sem az ezeken épült világnézet az élő, munkás hittel apasági viszonyban nincs; legfőleg táplálják, nevelik intenzív erejét, fokozzák extenzív működését.

Azok a tudományok lépten-nyomon találkoznak az emberrel, nem a Plató megkoppasztott kakasával, hanem a zoológiának a mindenségben lebegő átomjával; egy oly átommal, mely maga is ki nem számítható, meg nem mérhető oly apró atomok összetétele, melyeknek csoportosulása, rezgése, cseréje s más módosulásai itt vért, ott csontokat; itt izmokat, ott idegeket; itt érzést, ott gondolatokat hoznak létre. Ez az ember, a minden oldalról jövő lökésektől, ütésektől elkábulva, tántorogva, erre a kérdésre: Honnan? Hová? könnyelmű tájékozatlansággal feleli: „ma ember, holnap humus, holnapután lóher, azután vadállat, ismét ember és így tovább, ha nem is a végetlenségig; de legalább addig, míg a föld végleges kihülése, úgy húszmillió esztendő után, ott, valahol az egyenlítő tájékán, az óriási jégtömegek hideg sirjukba temetik az utolsó embert.

Ha az universzumban való olynemű bolyo n

gása, körfutása, mint elég cynikusan önmagáról elbeszélte, minden jelentőség nélküli is: de veszélyessé válik, mihelyt önmagát, mint tényező, a társadalmi viszonyok közé plántálja be. Az embernek, az ő álláspontján, éppen úgy nem lényege a jog, kötelesség, erkölcs, lelkesedés, lopás, gyilkosság s mindazon erények és bűnök, melyek a társadalmi embert folytonos izgatottságban tartják: mint a szín nem lényege a tárgyaknak. Minden tárgy lényegileg szintelen s csak a tömecskek rezgése okozza a különböző színeket. Nincs különben, szerinte, a társadalmi életben sem. Az érdekek, a faj- és létfenntartás erősebb, vagy gyöngébb erélye eredményezi azt, a mit erénynek és bűnnek neveznek s mindazon jelenségeket, melyek azokból származnak. Ezek a jelenségek, az ember társadalmi helyzetéből kifolyólag, épp oly viszonylagosak, mint a nehézlés, vagy az idő, a mennyiben egy 50 kilogrammos golyó csak a földön ily nehéz, a kis bolygók valamelyikén csak pehely, a napon megmozdítható vashegy; Neptunon egy 10 éves gyermek 1640 évet élt földi idő szerint; egy 18 éves leány 2950 éves, midőn férjhez megy és egy nyugalomba vonuló tábornok számíthat úgy 13,000 esztendő, ha t. i. ott is a földünkhöz hasonló viszonyok léteznek. Az ily és ezekhez hasonló spekulatív okoskodások s az ezekre épített fatyú világnézet, melylyel úton-útfélen találkozunk, veszélyeztetik a hitet, vallást, erkölcsöt, az állami, társadalmi és egyházi természetes életfolyamot. Tagadhatatlan, hogy ez a spekuláció a természet-tudományokból táplálkozik, onnan veszi bizonyítékait; de komolyan meg vagyok győződve, hogy egy gyékényen nem árulnak.

Ujból, meg ujból fölteszszük, tehát, a kérdést: Honnan? Hová? Legvilágosabb és legmegnyugtatóbb választ Jézus adott: „Istentől istenhez“

Jézus az, ki élete példájával, tanítása, halála és feltámadása által, az emberbe plántált isteni szikrát, (mi így nevezzük az emberi képességek összeségét, más nevezze tetszése szerint) a vallás-erkölcsi élet fejlődési fokozatain keresztül, istenhez vezet s kitől azt tanuljuk, hogy a ki a mennyet s annak békességét meg akarja nyerni, ne keseregjen, ha a földet a nyereség fejében elveszti.

Debrecen nem kell bántani; tudja az, mit cselekszik.

Horváth István,
bükkösi ev. ref. pap.

Válasz Hegedüs Istvánnak.

Kifogásolja Hegedüs azt is, hogy én őt latitudináriusnak neveztem. De hát, nem méltán-e, midőn ő azok érdekében írja ellenzéki cikkét, kik az egyház Krisztusát a dogmák nimbusából kivetkőztetik és azokat támadja meg, kik ama kivetkőztetőkkel vallás-irodalmi téren egyesülni, elvszerűtlen és célra nem vezető törekvésnek hiszik. Hogy ő ellenzéki cikkében így szólott: „itt a hit kezdődik és én a magam hitében nem szeretném a vizsály és gyűlölködés hangjai által épp karácson első napján háborgattatni“, ez, az ő latitudinárius volta fölöli ítéletemet nem hogy megerősítené, mint a hogy ő véli, sőt éppen megerősíti. Mert, ha idézett szavaiból azt lehet következtetni (mert főleg azokból következtettem), hogy a Hegedüs lelkében egyházának Krisztusa fixpontot alkot, akkor az ő szövetkezése azokkal, a kik maguknak egy önkényesen konstruált, úgy nevezett, történelmi Krisztust alkottak, a mint ezt már a múlt számban is fejtegettem, csak a latitudinárizmus bő köpenye alatt lehetséges. Egyébiránt, megengedem, hogy az én egész következtetésem ama fixpontnak a Hegedüs lelkében meglétére, a valóságnak nem felel meg. Ez esetben, igen jól tette volna, mert a közöttünk támadt vitát rám nézve megkönnyítette volna, ha röviden és határozottan kijelenti, hogy az én következtetésem téves. De Hegedüs, úgy látszik, az okos, rezervált magatartás barátja. Cáfoló cikkében is ide vonatkozólag így nyilatkozik: „Nem konfeszsiót akarok tenni, mert lelkem szent mélységeiben nyugvó érzésemet nem tárgyalom, mert félek, hogy a virág elveszti himporát, ha taglalom, ha definiálok.“ Ez, bizonyára, ügyesen szőtt beszéd; az erősebb összeütközésektől megóvjá az embert; de határozottan és esetleg latitudinárius. Nem így szóltak, ám, Jézus és az apostolok, a reformátorok és az egyszerűbb hitvallók ezernyi ezrei. Ugyancsak taglalták, definiálták és bevallották azt, a mi lelkük mélyén meggyőződésképp élt. Az embernek istenhez való viszonya, éppen ezen nyílt és bátor hitvallomástól nyerte „vallás“ nevét a keresztyéneknél.

Hanem, hát, Hegedüs szerint, a kérdés érdeme ott rejlik, hogy „egy Protestáns Irodalmi Társaságban, melynek célja, az alapszabályok szerint, a vallás-erkölcsi élet fejlesztése, helyet foglalhatnak-e az unitáriusok? Erre Baló Sándor így felelhet: Nem; mert az evangyeliom alapján kell állnia a vallás-erkölcsi élet fejlesztésének és az unitáriusok ez alapot nem fogadják el.“ Ezután, folytatólag, egész lelkesedéssel bizonyítgatja, hogy az unitárius egyház is keresztyén, részint egyházi szertartásainál és morális törekvéseinél, részint államjogi helyzeténél fogva; s végül, hosszas diskurszív fejtegetés után, arra a véleményre jut, hogy társadalmi és etikai célok előmozdítása végett, lehetséges az unitáriusok s a többi protestáns felekezetek közt az egyesülés. Nézzünk kissé szemébe a Hegedüs cáfoló cikke ezen legjelentékenyebb részének, hadd ismerjük föl, mi benne az igaz és elfogadható, és mi benne a téves.

Itt először is Hegedüsnek az államjogi helyzetből

vett argumentációjára kell reflektálnom. Nem tudom elképzelni, hogy miképpen jött Hegedüs arra a gondolatra, hogy az unitárius egyház keresztyén voltát annak államjogi helyzetéből merített argumentummal bizonyítsa. Az állam szabad vallásgyakorlatot biztosíthat, politikai érdekeihez képest, bármiféle vallási testületnek; sőt elismerheti annak keresztyén voltát is; de ez a theológiát, mint tudományos disciplinát, legkevésbé sem gátolhatja abban, hogy szabadon ki ne mondja, hogy akár egyik, akár másik, az állam által keresztyénnek elismert felekezet valamely szokására, rendtartására, vagy éppen elvére és tanára nézve, eltért a valódi keresztyénségtől; tehát, a kifogásolt tekintetben nem keresztyén; legyen az illető felekezet katolikus, református, unitárius, vagy akármi más. Azt ugyan nem tudom, hogy egyáltalán miért látta Hegedüs szükségesnek, az unitárius egyház keresztyén voltának bizonyítgatásába bocsátkozni, miután az cikkeimben érintve sem volt; de, ha már ezen bizonyítást megtenni, jónak látta, az államjogi helyzetből vett argumentációt, mint ide nem tartozót, bátran mellőzhette volna. Mert, valamint semmi nemű theologiai felfogás sem átalálhatja valamely felekezet államjogi helyzetét: akkint semmi nemű állami elismerés sem korlátozhatja a theologust abban, hogy valamely felekezet keresztyéni jellegére vonatkozó meggyőződésének kifejezést adjon. A mi, továbbá, a cáfoló cikk előbb idézett helyének többi részét illeti, itt mindenenek előtt kifogásolnom kell az egyik passzusnál Hegedüs barátom által alkalmazott arisztotelesi retorikát, mely szerint ő olyan, nekem tulajdonított, vagy legalább szupponált állítás cáfolatába bocsátkozik, melyet én magaménak el nem ismerhetek. Én soha sem állítottam, hogy az unitáriusok az evangyeliomi alapot el nem fogadják. Sőt, nyíltan elismerem, hogy nincs és soha sem is volt olyan magát keresztyénnek geráló egyház, mely az evangyeliom igazságait merőben nélkülözte volna. Megvoltak az evangyeliom eszméi, a fejlettség kisebb-nagyobb fokai, az emberiség életének kezdetétől fogva; megvoltak az ősi idők pátriárkháinál; kiváló tisztaságban hirdettek néhány próféta által, csak hogy ismételtelen elnyomattak és elhomályosultak. Még a pogány vallások és bölcsészek némelyikénél is megtalálhatunk nagyon sokat amaz eszmékből. De, két vallási társulat, épp úgy, mint két bölcsészeti iskola, indulhat ki ugyanazon alpból, származhatnak ugyanazon mestertől és mégis közöttük a legélesebb ellentétek fejlődhetnek ki. Megtörtént ez már a keresztyénség legelső idejében, midőn annak legősibb alakjától, a zsidó-keresztyénségtől élesen eltérő volt a kissé későbbi keletű Pál-féle keresztyénség, mely a pogány miveltségnek sok elemével gazdagodott. Az új-szövetség kézzel foghatólag mutatja föl, hogy mily éles volt az ellentét a kétféle alakulás közt, azok hívei egymással mily heves és elkeseredett pártharcot folytattak s mily nagy bajjal lehetett a kétféle keresztyénség közt kompromisszumot létesíteni egy közönséges nagy katolikus vallásalakban. Nem tagadom meg, tehát, sem az unitárius, sem más

keresztyén felekezettől az evangyeliomi alapot, csak azt állítom, mert meggyőződésem sugalja, hogy a mi egyházunk az, mely a legteljesebben helyezkedik amaz alapra s állítom azt is, hogy az unitárius és az evangyelius egyházak közt szöges ellentétek találhatók, a mit, nem hiszem, hogy egyetlen egy jelentékenyebb unitárius theologus kétségbe vonna. Az unitárius részről ide vágó bizonyítékokért nem is kell messze mennünk; ott van az „Unitárius Közlöny“ idei 2-ik száma, melyben a 33-ik lapon leplezetlenül van felmutatva a jelzett ellentét: a mihez, egyébiránt, nem ugyan az ellentét tényéhez, hanem a kálvinista hitcikkek ott megírt jellemzéséhez sok szó férne, csak hogy ez, mostani feladatomtól messzi eltávolítana. És azt hiszem, a mit kénytelen vagyok itt is felemlíteni, hogy e lapok múlt évi 22-ik számában meggyőzőleg bebizonyítottam, hogy a meglevő ellentét mellett, az egyesülés sem tudományos, sem népies vallásos irodalmi célra nem lehetséges; mert, a mi kivált az utóbbi célt illeti, ha a nép szellemi és erkölcsi kulturájának előhaladását és erősödését a vallás által akarjuk eszközölni, ez nem lehet más, mint a felekezeti vallás, melynek eszméi, tanai a népnek vérebe, gondolkozásába átmentek.

Ugy de, Hegedüs barátom az egész egyesülést csupán társadalmi és ethikai célok megvalósítására kívánja szorítani és e törekvésnél a dogmák segítségül vételét mellőzhetni véli. Ha a dolog így áll (ám, az Irodalmi Társaság tervezői valami egyebet akartak) akkor semmi differencia sem forog fenn az Irodalmi Társaság kérdését illetőleg, közötttem és Hegedüs között. Ethikai és társadalmi célokra: például, árvaházak, kórházak létesítésére, a nép rend- és munka-szeretetének élesztésére, egy, vagy más rossz szokás kiirtására, ugyanazon államnak polgárai, ugyanazon társadalomnak tagjai, hitfelekezeti különbség nélkül, egyesülhetnek és üdvösen munkálkodhatnak; csak hogy akkor nem tudom, hogy miképp viselheti az ily célokra egyesült társaság a megszorító protestáns előnevet.

Megengedi Hegedüs barátom azt is, hogy „inkább semmi társulat, mint felekezeti villongás és meghasonlás.“ De, folytatja tovább, a kísérlet megtörténte után, „e kérdés már késő.“ Nézetem szerint, a kérdés megvitatása még most sem késő. Mert, tagadhatatlan, hogy a társulás kérdése nem volt elégséges körültekintéssel kontemplálva és megindítva s ennél fogva merültek föl annak az unitáriusokra nézve sérelmes mozzanatai; de a mit mondek ide vonatkozólag, többször említett múlt évi cikkemben, most is azt kell mondanom: hogy valamint egy előre láthatólag szerencsétlen házasságot jobb megakadályozni akár az esküvő előtt egy órával, bár ez igen kellemetlen dolog lehet, mint engedni, hogy megkötessék két élet örök keserüségének szövetsége: úgy sokkal üdvösebb most, mikor az Irodalmi Társulat még tulajdonképp életbe nem lépett, gondolkozni valamely expediens felől, mely a hibás számítással megindított ügyet kiszabadítsa jelenlegi ferde helyzetéből, mint en-

gedni, hogy a természetellenes szövetség életbe léptetésével nagy és veszélyes bonyodalmak következzenek be, melyek úgy az unitárius, mint a két protestáns egyháznak kárára válnának. A mi pedig Hegedüsnek következő észrevételét illeti: „Most már az Irodalmi Társulat meghiusulása vereség a protestántizmusra nézve. Épp azon téren szenved vereséget, mely erejét, legyőzhetetlen hatalmát, elévülhetetlen örök jogát alkotja az időnek végéig: a hitszabadság, a szabad vizsgálódás kérdésében szenved vereséget“ kénytelen vagyok megjegyezni, hogy a szépen hangzó szavaknak csupán azon egy hibájuk van, hogy a főforgó kérdésre teljességgel nem alkalmazhatók. Mert ugyan miképp szenvedhet a protestantizmus a hitszabadság kérdésében vereséget ott, hol senkinek a szabadságát támadólag még csak nem is érintette senki? Ellenkezőleg, akkor következnek be a Hegedüs által képzelt vereség, ha a divergens elemek ugyanazon theologiai, vagy általában vallás-irodalmi munkásság terére erőszakolatnának.

Szabadság, szabad vizsgálódás, a hit útján való megigazulás és üdvözülés: ezek Hegedüsnek a kedvenc eszméi, melyeket cikkeiben gyakran emleget s melyeknek nevében itéli el az övétől eltérő nézeteket. A hit általi megigazulás, kétségen kívül, egyik alapelve a protestantizmusnak. És kiválóan a lutheri egyház alapelve. Luthert, éppen mint Pál apostolt, főként lelkiismeretének aggodalmi bűnös voltának érzete vezették amaz elv szabadító karjai közé. Midőn érezte, hogy szerzetesi fogadalmainak legpontosabb teljesítése sem teszi őt igazzá istennek szent és tiszta szemei előtt, ő is, mint Pál, az ártatlanul keresztre feszített Idvezitőt látta meg lelki szemével, kinek szenvedésében és halálában a büntetlen ártatlanság semmiképp sem bűnhődhetett, hanem azoknak kellett megbűnhődniök, kiknek a Krisztus, végtelen szeretetből, testvérükké lön: a bűnös embereknek, ezek közül mindazoknak, kik a hitnek, a legbensőbb ragaszkodásnak kapcsa által egygyé lesznek a Krisztussal. Így menekszik meg a Krisztusban hívő ember bűneitől, így válik igazzá isten előtt, így biztosítatik rá nézve az üdvösség. Ennélfogva, Luther nem szerzetesi fogadalmának teljesítésétől, sem másnemű cselekedetektől nem várta a megigazulást és üdvösséget, hanem csakis a Krisztus elégtételébe helyezett hitétől, meggyőződésétől. Ez az eredete és értelme a hit általi megigazulás protestáns elvének. Könnyű belátni, hogy ettől a „hit általi megigazulás“-tól nagyon különböző a Hegedüsé, mely szerint, ha jól értettem meg őt, protestáns állásponton, bármily színű és nemű szubjektív meggyőződést, egyiránt jogosnak, keresztyéninek és idvezítőnek kell elismernünk. Ily korlátlan értelemben a nevezett elv a rajongó szektáké volt a reformáció idejében. Bizony, Luther a Carlstadtokat, Münzereket, Bokholdokat s a többi álprófétát nem volt hajlandó társai gyanánt elismerni, hiába hivatkoztak a belsejükben nyilatkozó szentlélekre, alias, szubjektív hitükre. Igaz, hogy a kérdéses elv később szélesebb értelmet nyert; de hogy az a legesztelenebb hitnézetek

takarójává ne fajuljon; hogy a protestáns világot ezernyi és milliónyi súlytalan atommá ne szakgassa; hogy a bellum omnium contra omnes állapotát elő ne idézze; hogy az általa létre hozott szabadságot, szabad vizsgálódást a protestántizmus ezen életadó és életfentartó elemét meg ne semmisítse, hanem azt épen fentartsa: szükségé volt amaz elvnek egy őt kiegészítő, ellenőrző, szabályozó másik elvre. Ezt a schweizi reformáció szolgálta. Ez, isten abszolút voltának elvéből indulván ki, azt, a mit isten kétségtelen kijelentésének ismert föl: a, szentírást ismerte el, fogadta el a szubjektív hitnézetek keresztyén voltának próbakövéül; tehát, a hit ellenőrző, szabályozó és üdvösen korlátozó elvéül. Ennélfogva, a hit általi megigazulás elvéből folyó szabadság, szabad vizsgálódás protestáns vívmánya, az elfajulás, a szertelenségre csapongás elleni biztosítékát az irásszerűség elvében találja föl a protestáns vallásos élet és tudomány terén. Így egészíti ki egymást a két evangélikus egyház; ezért vannak egymással való szorosabb egyesülésre utalva.

A haladás eszméjével is sokat foglalkozik Hegedüs. Csak hogy ezen eszme felfogásában és alkalmazásában sem mindig ment a tévedéstől. Például, cáfoló cikke másodikának bizonyos szavaiból azt értem, hogy ő a protestáns felekezeteknél is csak ott lát haladást, hol egyesülés jön létre. Ezen felfogása csak némely esetben egyezik meg a valósággal. Mert bár igaz is az, hogy a haladás, midőn arról világosít föl, hogy az elválasztó falak nem valódi különbséget jelölnek, hanem csupán oktalan elfogultság szüleményei, ilyen esetben csakugyan egyesülésre vezet az; de vannak esetek, mikor a haladás az eddiginél tisztább világításban mutatja föl azért még jobban kiélesíti az ellentéteket, mikor, tehát, éppen nagyobb eltávolodást hoz létre. Aztán, Hegedüs mindent lát haladást, csak saját egyházánál, vagy legalább ennek pozitív elvű részénél nem. Még a katolicizmusról is azt állítja, hogy halad. Valóban, halad a katolikus népség, mert bár megszokásból, kegyeletből, oportunitásból engedi, hogy egyházainak intézői tegyenek, a mit akarnak és beszéljenek úgy, a mint jönnek látják; de szívében ma az is protestáns, a tudomány vívmányai elől, bárminő egyházi tekintélyszavára sem zárkózik el. A haladás, tehát, a katolikus népeknél is feltartóztatathatatlán. Hanem a katolicizmus, mint vallás, a haladás útját 1870-ben teljesen bevégezte, midőn az egyházi monarchiát a legszélsőbb abszolútizmusig kiélesítette, egyetlen egy gyarló embernek kezébe téve le a hit a meggyőződés és az üdvösség fölötti rendelkezést. Ha ez Hegedüsnek haladás, hogy saját szavaival éljek legyen az ő hite szerint. Hanem, a mi a pozitív alapon álló protestáns világ haladása kérdését illeti, ide vonatkozólag, azon kívül, a mit már a múlt számban elmondottam, meg kell még jegyezni, hogy a mit az újabb idők óriási theologiai munkássága az írás-magyarázat, dogmatikai spekulációk s a többi disciplinák terén világosságra hozott és kétségtelen igazság gyanánt megállapított, mindazt a

pozitív irányzat is elfogadta, magát azzal gazdagabbá, tartalmasabbá tette; de mindezen vívmányok az egyházi tan alapelveinek lényeges átalakítására, vagy éppen felforgatására teljességgel nem vezettek. Például, az eredendő bűn, a predestináció, Krisztus helyettes elégtételének hitcikkei, az újabb theologiai kutatásuk vívmányai, sőt, a filozofia modern fejleményei következtében, habár másként lettek is formulázva, mint voltak a reformáció századában; de lényegükben nem változtak, sőt szilárdabb alapot és erősebb lélektani és írásszerű igazolást nyertek.

Nehezteléssel említi föl Hegedüs, hogy a szabadkőművesekre vonatkozó fejtegetéseit csak röviden érintetem. Én ide vonatkozó elmélkedését, kevés szóval ugyan, de teljesen méltányoltam; ennél pedig a szavak egész özönével sem tehettem volna többet.

És most, Hegedüs barátommal folytatott vitámat azzal a kijelentéssel végzem be, hogy arra semmi esetre sem fogok visszatérni.

Meddő is volna az egész, azon célból folytatva, hogy egymást meggyőzzük. Álláspontunk különböző volta mellett, gondolataink csak parallel haladhatnának egymás mellett, a találkozás minden reménye nélkül. Mostani válaszom is csak azért született meg, mert úgy gondoltam, hogy azzal e lapok olvasó közönségének tartozom. Hanem, a közöttünk való békesség fenmaradása iránti ohajtásnak kifejezést adni, nem tartom szükségesnek. Mert én részemről a Hegedüs cáfoló cikkeinek egyetlen szavában sem fedeztem föl sértő elemet; valamint én is kerülni igyekeztem minden személyeskedést. A helyett, tehát, hogy így szóljak: pax nobiscum, inkább azt mondom: Deus nobiscum.

Baló Sándor.

Toldalék.

„Közlönyünk“ idei 4-ik számában megjelent „Magyar törvény és a róm. kath. püspöki kar rendelete“ című cikkben foglaltakhoz, bátorlódok, az alábbiakat hozzá toldani.

Kis-Küküllőmegyében a „küküllőmenti róm. kath. Esperesség“ székhelye a négy felekezeti Szőkefalván van. És itt, Szőkefalván, ember-emlékezet óta nem volt még eset arra, hogy a szőkefalvi róm. kath. férfiak által elvett ref. vallású anyáktól származott leánygyermeknek keresztelési adatai átírtak volna a keresztelést minden egyes esetben végzett róm. kath. Esperesek által anyakönyvünk számára illetékes anyakönyvelés végett.

Igaz ugyan, hogy 1868-ig ezekről nem is panasztunk. De, hála a haladás nemtőjének, végre-alahára belátták, hogy hazafiság dolgában a vallás nem teszen semmi különbséget s azért mert valaki kálvinista, ép oly jó hazafi és becsületes honpolgár lehet, mint az, a ki az egyedül üdvözítő egyház hívének vallja magát. Megalkották hát a 68-ik évi LIII-ik törvénycikket s az állami törvények keretébe beiktatták. És azóta busz esvtendő telt el. Ez idő, pedig, elegendő lett volna nemcsak arra, hogy e néhány §-ból álló törvénycikket a róm. kath. plébános urak is megtanulják,

hanem arra is, hogy az ahhoz való alkalmazkodás mesterségét is elsajátítsák. Hogy, azonban, nem tették, s cselekedni nem is hajlandók, mutatja a mindennapi élet.

Ugy tanultam, hogy Magyarországon törvényes vallásfelekezetnek azt nevezik, melynek sem hitcikkei, sem ebből folyó gyakorlati eljárásai az állami törvényekkel nem ellenkeznek. Ugy látszik, azonban, hogy a „magyar kath. püspöki kar“nak vannak „rendeletei“ (mint a melyekre Miklós Albert m. láposi plébános ur is hivatkozik), mely rendeletek alterálják az állam szentesített törvényeit. És a tisztelendő, főtisztelendő és méltóságos plébános urak, mint lát, szik, egyenesen a „nagy méltóságú püspöki kar rendeletére“ minden egyes esetben vétének a 68-ik évi LIII-ik törvénycikk ellen, s mégsem részesülnek egyetlen esetben sem az állam 79-ik évi XL-ik törvénycikk illető §-ainak áldásában.

Meggyőződésem szerint, Magyarország törvényes vallásfelekezeteinek jogi viszonyát meghatározó, Ő felsége, koronás királyunk által szentesített állami törvényeket nemcsak mi kálvinisták, hanem a szőkefalvi és m. láposi kath. plébános urakkal együtt, a „nagy méltóságú magyar kath. püspöki kar“ is (ha igaz t. Miklós A. ur idevonatkozó állítása) respektálni, rendeleteinek engedelmeskedni, tartoznék.

Tudom, hogy e visszás helyzeten e soraimmal magam nem sokat javítok. De hogy a történet azon részéhez, mely a magyar róm. kath. papság törvénytiszteletét írja meg egykoron, egy makulányi adattal járuljak, közlöm az alábbi statisztikát.

A 260 lelket számláló szőkefalvi ref. egyház hívei közül jelenben 10, olvasva: tiz év. ref. vallású anyától származott leánygyermek, illetőleg, kiskoru egyén van a helybeli róm. kath. esperesek által megkeresztelve s a törvény egyenes tilalmára, saját keresztelési anyakönyveikbe beírva. Az idevonatkozó adatokat összegyűjtvén, 2 1888. számú hivatalos átiratomban kértem a róm. kath. esperes urat az illető kiskoru egyének keresztelési adatainak kiadására. Azonban, az esperes ur nem hogy átirta volna, kötelességéhez híven, ez adatokat, de hivatalos átiratomra nem is válaszolt.*)

Szőkefalván a ref. egyházban a születések száma minden évben föltömlül a halálozási esetek számát. Létszámemelkedést mégsem tapasztalunk soha, minek a fönjelzett elkeresztelésekben rejlik az oka. Mert dacára, hogy egy szőkefalvi róm. kath. férfi ref. vallású nejét 3-4 kiskoru leánygyermeké kíséri ki a temetőbe, az anya elhaltával azon családban megszűnt a ref. generáció.

És ha bejelentjük néhanapján a kath. plébános urak törvénytelen eljárását felsőbb fórumaink, avagy a világi hatóság elébe, azt mondja rá a „Közmtvelődés“, hogy az ügyet „oda hurcoltuk.

T. Miklós Albert m.-láposi róm. kath. plébános ur állításának igazsága érdekében a tizmillió magy. katolikusra apellál; de a mely összegecskéből bizonyára elenged vala-

*) Hol van az esperes? Visitált-e ott valaha? Tettek-e jelentést egyházi főhatóságunkhoz? Konkrét esetekre hivatkozva, tessék. csak megmozdítani a dolgot, és be fog bizonyosodni, hogy kell lenni törvényi tisztelgetnek ez országban. Néma gyermeknek anyja sem érti szavát.

micskét. Mert ha alá kellene iratnia a m.-láposi ref. paphoz intézett levelében kifejtett hitvallását, az idézett tizmillióból a kik aláírnak, jó nagy részben a kath. klerus kebeléből tel-
nének ki. Mert úgy tapasztaltam, hogy a magyar kath. lai-
kus rendből való, nem a papi testülethez tartozó férfi épp
úgy tiszteli és becsüli a nem róm. kath., de becsületes hon-
fitársát, mintha vele egy vallásfelekezethez tartoznék. Egyéb-
iránt, szép dolog az a meggyőződés, kivált, ha tizmillióra
hivatkozhatunk mellette!

Végül, legyen szabad, röviden bemutatnom e lap olva-
sói előtt Lepsényi Miklós, pozsonyi róm. kath. hitszónok ur
stilusát. „Hitvédelmi folyóirat“-a 1889. év I. évfolyam, első
számjában az első lapon így szólal meg kenetteljes hangja:
„Mint az éhenhaló a művészileg piritott libacomb után, úgy
vetette ki nyelvét nagy Magyarország katolikussága mun-
kámra, melynek címe: „A protestantizmus vádjai a katholi-
cizmus ellen. Válasz Masznyik Endre urnak, „Luther Élete“
című munkájára.“ „Majd hogy hozzá nem harapta az ujját,
oly jóízűen falta; mintha csak cukorból lett volna.“

„Sorra szedtem benne a vádak, melyekkel Masznyik
tanár munkájában megtisztelt s igyekeztem a történelmi tények

argumentumainak buzogányával barátságosan végig húzogatni
rajtuk, hogy oda fektüdjének a porba, hol méltó helyük van.

S azok megtették ezt. Ott fekszenek a megcsépe-
lt, megpuhitott, agyondögönyözött vádak hullái sirjában.“ „A
csörgőkigyó méregfogaival egyre mar még.“ „Órködünk a
piszkolódás fenevadjának (már t. i. a protestantizmusnak)
minden mozdulatára s ha tán tajtékot pökködné, stb. „Meg-
szilárdulva, lengetem tovább a szeplőtlen zászlót“, melyet tart
kezében Lepsényi ur velünk szemben.

Ha e lap kerete és tisztessége megengedné, bemutat-
nám ez egész füzetet; azonban, ez izelítő után, fogalmat sze-
rezhet magának ez egész műről az olvasó.

Szóval, Lepsényi uram és elvtársai, fennen hirdetik,
hogy a protestantizmus sirja felé közelget Csakhogy, engedje
meg Lepsényi ur, hogy saját szavaival figyelmeztethessük: „a ki
fél a világozságtól, az ne hengejen!“; s cikkemet Gamaliel
szavaival végzem; „atyámiai, férfiak, gondolatok meg, mit
cselekesztek: ha nem isten lelketől vagyon e tudomány,
önmagától is megsemmisül az, ha pedig isten lelketől vagyon,
akkor azt ti elfojtani, nem lesztek képesek soha.“

Orbán József,
szőkefalvi ref. lelkész.

T Á R C A.

Egyháztörténeti adalékok.

Pataki József, kolozsvári nyomdászlevele (1753); — a vá-
radí nyomda; és Tótfalusi Kis Miklós emlékköve.

Tótfalusi Kis Miklós emlékköve.

(Vége.)

Szenci után következének: Veresegyházi Szentyel Mi-
hály, Németi Mihály, Veresegyházi István, Telegdi Pap Sá-
muel, Szathmári Pap Sándor és Pataki József. stb. kolozs-
vári nyomdászok sirjaik fölfedezése és megjelölése.

Más hírneves magyar tudósok sirjai is jel nélkül van-
nak a temetőben; a szótáríró, Szenci Molnár Alberté és az
úttörő magyar philosoph, Apácai Csere Jánosé; amaz meg-
halt 1633-ban, ez 1659-ben. Szathmári Pap Zsigmond ezt
jegyezte Molnár sirkövére: „Noha irtanak az ő barátai,
Bisterfeld és Alstedius szép verseket az ő emlékezetére; de
nem találtak, a ki egy illendő nagyságu követ adott volna
sirja beborítására annak, a ki édes nemzeténél oly sok jó-
nak alapkövit megtette“; azért is, csak egy kisdud kőtá-
blára, mely könnyen akárkitől is elvitethetett, irattak fel
a következő versei Bisterfeldnek:

Szenc me progenuit; Musarum semina prima
Cassovia insepit, tum Debrecina schola.
Nutrix prima fuit sed Vittenberga; secunda
Argentina, aqua laurea nexa mihi est.
Gallia, quam colui, fida ac Helvetia; tandem
Roma meis studiis praebuit hospitium.
Hinc reducem blande me Norica terra recepit,
Heidelberga diu mater et alma fuit.
Juvit et Herbornae pia Musa, sed inclyta prorsus
Mauritii Herois cura favorque eluit.

Istis subsidiis patriae servire paratus,

Lexicon instructum, grammaticamque dedi
Hungarice per me loqueris Calvine; secundo

Sancta labore meo Biblia tersa nitent.

Pignora certa dedi, poterit queis addere prelum

Ingenui studii posthuma plura mei.

Musa mihi favit, sed non fortuna, fuitque

Teutonia auxilium, sed patria exilium.

Quam precor, ut nostrae soboli det tanta laborum

Praemia, certo ex his commodo quanta capit.

Tótfalusi Miklós sirirata:

NICOLAUS K. TOTFALUSI

Anno 1702. 20. Martii.

Aetat. LII. Denat.

Tótfalusi jacet hic Nicolaus mole sub ista,

Pannonia quam genuit Tellus; sed Dacica nutrit,

Postque decennales cursus, Hollandica Pallas

Artibus ingenuis cultum, compluribus auxit

Muneribus; Fusor, Sculptor, cum matre typorum

Atque Typographus, Patriae servire paratus.

Tandem Claudiaci civem coluere Penates

Hospitium cui tranquillum Tumulumque dederunt.

Közölte Bod Péter „Erdélyi Feniks“ és „Hungarus
Tymbaules“ című munkáiban, 99 l. Benkő József „Transyl-
vania“ II. k. 326 lap.

A csikmegyei ev. ref. körlelkész- ségből.

A csikmegyei ref. körlelkésziség tagjai folyó hó 20-án
tartották meg évi rendes közgyűléstüket Csik-Szeredában, a
körlelkésziség hivatalos helyiségében. A közgyűlésre a csik-
szeredaiakon kívül számos vidéki egyháztag is megjelent.

Borbáth Pál, körlelkész, emelkedett szellemű beszédben üdvözölte a megjelent tagokat s rövid vonásokban jelezvén a letárgyalandó ügyek fontosságát, a gyűlést megnyitotta

Erre a terjedelmes és az ifju egyház életét minden oldalról kellően megvilágító körlelkészi jelentés olvastatott föl. A tartalmas jelentésből a következő nevezetesebb részeket említjük föl.

1888-ban született 5 fiu és 4 leány, összesen 9 gyermek. Meghalt 6 férfi és 1 nő, összesen 7 egyén. Vallásunkra tért 14 férfi, 2 nő. Konfirmáltatott 1 fiu és 1 leány. Házasságot kötött 1 pár. Összes létszám 1888. végén 365 és pedig 222 férfi, 143 nő.

Istentisztelet tartatott:

1. Gyergyó-Szt.-Miklóson, minden hónap első vasárnapján, továbbá husvét, pünkösöd és karácson másod napján.

2. Tölgyesben pünkösöd után való csütörtökön.

3. Gyimesben szeptember 23-án.

4. Csik Szeredában, ha a körlelkész köruton nem volt, minden szombaton délután és minden vasárnap. Nagyheteken minden nap reggel és este s végre, a sátoros ünnepek első napján.

1887 három utolsó hónapjára és 1888-ra 147 illeték-fizetésre köteles egyháztag után kirotatott 410 frt egyházi illeték. Ezen összegből 1888. végéig befizettetett 222 forint. hátralék 188 forint. Egyházi illeték fizetése alól szegénység okán fölmentetett 46 egyháztag.

Az ifju egyház számára ugy körlelkészségünk területéről, mint más megyékből, jelentékeny adományok folytak be.

A kegyes adakozók közül fölemlítjük: méltóságos Lázár Mihály, t. Baktsi Gáspár, t. Demeter Domokos, Kovács Pál, Balog Elek urakat és nagyságos Szócs Mártonné és özv. Jancsó Józsefné urasszonyokat.

A körlelkészi jelentést közgyűlés nagy helyesléssel vette tudomásul.

Ezután Lakatos Mihály terjesztette elő a számvizsgáló bizottság jelentését. A számadások 411 frt 72 kr bevétellel, 403 frt 72 kr kiadással és 8 forint pénztári maradékkal helybehagytak, Bakcsi Gáspár gondnok a számadások terhe alól fölmentetett s részére fáradságtalan és áldozatkész működéséért, jegyzőkönyvi elismerés szavaztatott.

Az egyházi törvények értelmében, közgyűlés az egyháztanácsot is megújította. Egyháztanácsosokká választottak: Csanády Béla, Szász Lajos, Kiss Gábor, Dapsy Frigyes, Szentimrei Dániel, Kovács Ákos, Tolvaly Albert, Kövér György, dr. Csizsér Miklós, Kőrmöndy Lajos, Kiss Dénez, Keresztes József, Szócs Béla; tanácsjegyzővé: Lakatos Mihály.

Ezután az egyházi illeték állapított meg az 1889-dik évre. A csendőrökre, pénzügyőrökre egyházi illeték nem rovatott ki. Ezen hitsorsosainknak tetszésére bízott, hogy mekkora összeggel járuljanak az egyház kiadásainak fedezéséhez.

A kézdii ref. esperesség által a körlelkészség felszólított az egyetemes ref. közalap terheinek hordozásában való részvételre

A közgyűlés tekintettel arra, hogy körlelkészségünk szervezése és főtartása nagy részben a közalap terhére esik: nem akarja magát e teher viselése alól kivonni; azonban, a körlelkészség különleges helyzeténél fogva, oly módon kíván a közalap gyarapításához hozzájárulni, hogy minden illetékfizető egyházi tag után a közalap pénztárába fizet 10 krajcárt. Ugy hisszük, hogy közgyűlésünk ezen határozata, tekintettel a mi sajátos viszonyainkra, felsőbb helyen is helybe fog hagyatni.

Borbáth Pál, körlelkész, miután a múlt évben kitünt, hogy a befolyó egyházi illeték a körlelkészség csekély kiadásainak fedezésére is alig elégséges, az egyházi illetéknek

részére eső 70%-áról lemondott s indítványozta, hogy ezen összeg az egyház kiadásainak fedezésére fordítottassék.

Közgyűlés, a körülmények kényszerítő hatása folytán, a körlelkész ajánlatát elfogadta s megbizta az előjáróságot, hogy az esperesség útján fölterjesztést intézzen a méltóságos állandó Igazgató-Tanáchoz a körlelkészi díjlevélnek ilven értelembe való módosítása céljából. Közgyűlésünknek egyik tagja sem járult jó szívvvel ezen határozat hozatalához, mert mindenik érezte, hogy körlelkészségünk amugy is mérsékelt jövedelme ez által is csökkenni fog; de reméljük, hogy a viszonyok változtatásával, az így szenvedett anyagi veszteségeit valamely módon kiegyenlíthetjük.

Végül, még a gondnok és a jelenlevő egyháztanácsosok eskettettek föl, mely ünnepélyes aktussal a közgyűlés véget ért.

Lakatos Mihály.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Az egyetemes konvent f. évi üléséje március hó 21-én kezdődik; a meghívók közelebből szétküldetnek.

= Főt. püspök aának egy újabb s valóban szent célra tett áldozata előtt kell méltányló elismeréssel adózunk, midőn fölemlítjük, hogy a Kolozsvárt legifjabb életű humánus intézmény, a siket-néma intézet javára 100 forintot adományozott s ez által alapítói sorába lépett azon valóban nemes, krisztusi eszméből életet nyert intézetnek, melynek egyetlen, de minden emberi törekvést magában egyesítő célja visszaadni az embert önmagának, a hazának, az emberiségnek, visszavarázsolni rajta és benne az isten képéhez való hasonlatosságot. Atyafiságos szeretettel ajánljuk ez áldásos intézetet minden jó lelkű keresztyén érdeklődésébe és pártfogásába.

= Nagyon szép dolog, a törvénybe bizni és annak alapján igazságot szolgáltatni. Ettől függ igen sokszor egyesek jólléte, intézmények felvirágzása. Az igazság-szolgáltatás pártatlansága és gyors-volta nagy mértékben befoly az emberi méltóság ébren tartására és az erkölcsi világrendbe vetett feltétlen bizodalomra. És mégis, minő elszomorító, midőn az egyházi életben kell „törvényt ülni“ és itélni papválasztás miatt felkorbácsolt szenvedélyek által előidézett visszavonások és magokról, hivatásukról megfeledkezett lelkipásztorok felett! Folyó hó 19-én egyházkerületi köztörvényiszéki ülés tartatott, melyen két papnak és egy ekleziának ügye tárgyalatott. Szomorú ülés volt ez a legnagyobb mértékben és akaratlanul támad fel az a kérdés szívünkben: minő pap lehet az; mit ért és érez az evangyeliomból; minő közösséget vall Krisztussal az a pap, kinek fiskalis pere van és lehet? Csak ettől őrizkedjete. Inkább szenvedni, mint — perlekedni; vagy éppen okot adni a megpereltetésre.

= A m.-dócsei egyházból, mely 1300 lelket számlál, hálás köszönetet mondanak Brassó megye főispánja gr. Bethlen Andrásnak, ki a rozszant iskolának újból építéséhez minden nemű anyagot ajándékozott, asztalos és lakatos munkát elkészíttetett és főtiszt. Szász Domokos püspök aának, ki az öreg tanítót nyugdíjaztatván, Székely Lajos személyében, egy szorgalmatos és buzgó tanítót állított az új iskola élére, mely már is szép eredményeket bír felmutatni. Még sok teendő van, hogy az új iskola mind befogadhassa a tanköteleseket; de

reméljük, hogy az egyház és az illetők buzgósága mindezeket legyőzi, és a m.-déseai egyházzal folytonosan dicséretes, és felemelő előhaladásról tehetünk jelentést. Bizzunk az istenben és önmagunkban.

= **Hálás köszönet.** Kis-galambfalvi egyházközségünkben, özv. id. Vékás Józsefné, sz. Csiki Lidia, boldogult férje emlékére és isten háza iránti szeretetének látható tanujelekeit, egy diszes urasztal-takarót ajándékozott. Szintén nem hallgathatom el, K. Galambfalva községének egyházunk iránt azon jóindulatát, hogy 1885-ik ev. től elkezdve, mind a mai napig, egyszer 10¹/₂ öl kő árával 85 frtot; máskor a közbirtokosság pénztárából 50 frtot; a múlt évben a községi pénztárból egyszer 30 frtot, máskor 4 öl kő árával 40 frtot és így három éven keresztül 210 frtal segítette egyházunk amúgy is szűkös pénztárát Szóval, Kis-Galambfalva csaknem minden évben kitűnő jelét adta annak, hogy ő egyháza iránt nemcsak melegen érez, hanem cselekedni is tud. A fönnebbi szép adományokért, az illetők fogadják presbiteriumom, egyházam és a magam nevében hálás köszönetemet. Kis-Galambfalva, febr. 15. 1889, Jakab Albert, ev. ref. pap.

= **Nyilvános köszönet.** Igen nagy azon nemeskeblű adakozók száma, kik kegyes adományaikkal hozzá járultak a petrozsényi ref. egyház csinos templomának felépítéséhez, de hogy kicsiny egyházközségünk hívei ezen csinos szent hajlékban végezhetik vallásos cselekményeiket, azt legnagyobb mértékben főtiszteletű Szász Domokos püspök urnak, és emelkedett lelkű hitvesének köszönhetjük. Ugyanis, a tömör tölgyfából készült értékes urasztala, a művészi kivitelű, szintén értékes kehely és tányér s a diszes asztalterítő századokon át megőrzendik áldott emléküket. Miért is kicsiny egyházközségem nevében hálás köszönetemet kifejezni, kedves köteletségemnek tartom. Petrozsény, február 12-én 1889 Kósa Mihály, ref. s. lelkész.

Köszönet és nyilvános nyugtázás.

A Szathmár-Németi ev. ref. gymnasium fentartó testülete, főtiszteletű méltóságos Révész Bálint, püspök ur meleg ajánlata kíséretében, az 1888-ik év elején egy „Kialtató szó” címet viselő adakozásra felhívást bocsátott ki s juttatott el a hazai protestáns nagyobb gyülekezetekhez és jobb módú hitrokonokhoz, hogy a gondjai alatt álló intézetet a VII-ik és VIII-ik osztályljal betetőzve, kiegészíttesse. Az ezen felhívás folytán hozzám küldött adományok kézhez vételét, köszönet mellett, nyugtáztam ugyan a nemeskeblű adakozóknak egyházankint és egyenkint; de tekintettel a kezeimen keresztül ment összeg nagyságára, magam iránt mellőzhetetlen, az adakozók iránt pedig kedves köteletségemnek ismerem, protestáns községünk színe előtt is kifejezni a támogatott intézet fentartó testülete részéről a hálás köszönetet és nyilvánosan is nyugtázni a vett adományokat.

Ehhez képest, az 1888-ik év elejétől fogva, annak végeig, a fent jelzett cél előmozdításához járultak: 2,000 frttal, a debreceni ev. ref. egyház. 1,000 frttal gr. Kun Kocsárd, hunyadmegye-algyógyi birtokos. 300 frttal gr. Károlyi Tiborné, szül. gr. Degenfeld Schomberg Emma, báró Podmanický Gézáné, szül. gr. Degenfeld Schomberg Berta; -00 frttal özv. Hegyi Mihályné, Debrecenből. 104 frttal Littecky Endre, Szatmárm. 100 frttal Vértessy Lajos és neje Bányay Eszter, Debrecenből, szentesi ev. ref. egyház, Böszörményi Róza, Debrecenből, Pásztay Ferenc, Beregszászról, Varga Antal, Szatmármegyéből, Keresztes András, Szatmármegyéből. 85 frt. 50 krral szeghalmi ev. ref. egyház. 56 frttal hódmező-vásárhelyi ev. ref. egyház. 50 frttal Ruprecht Antal, Sopronból, Maróthy Sándor, Gacsályból, Fényes Sándor. Csokajból, Domokos Lajos, Szatmármegyéből, özv. Kecskés Vincéné, Tiszta-Berekéről. névte-

lenül küldetett, Debrecenből, Gelléri Szabó János, Budapestről, Márk Endre, Debrecenből. 44 frt. 66 krral szatmármegyei tanuló ifjak. csengeri multságjövendelmekint. 37 frt. 39 krral a szatmári kerületi szolgabírói járásból több község, B Kovách Jenő, főszolgabíró útján. 20 frttal id. Nágel Vilmos, Kunágotáról, Nagykőrösi ev. ref. egyház, Csanak József, Debrecenből, ceglédi ev. ref. egyház, Gál Péter, Sárkőről, Borsos Benő, Szatmármegyéből. 18 frt. 40 krral Csató János, alsó-felérmegeyi alispán. 17 frttal Sárközi Béla, Csurgóról. 15 frttal Fraiter Elek, Tyukodról (korábbi 10 frton felül), szegedi ev. ref. egyház, hajdu-szoboszlói ev. ref. egyház. 11 frt. 42 krral szikszói ev. ref. egyház.

(Vége következik.)

Hivatalos rész.

290 1889

KÖRÖZVÉNY.

Valamennyi erd. ref. felekezeti iskolaszék t. lelkész-elnökeinek

Felmerült panaszok folytán elrendelt vizsgálatokból azon sajnálatra méltó körülmény tűnt ki, hogy az iskolaszékek nem szolgáltatják ki pontosan a mulasztási kimutatókat, sőt vannak iskolák, honnét az egész tanévben egyetlen mulasztási kimutató sem adatott ki, mert mulasztási napló egyáltalán nem is vezetettik. Ehez képest, népiskolai rendszabályainkra való hivatkozással, megrendeljük ref. iskolaszékeink t. lelkész-Elnökeinek, hogy felelősség mellett ellenőrizzék, ha vezetik-e a tanítók rendszabályainkban előírt módon a mulasztási naplót. Az iskolaszéki lelkész-Elnököknek pedig köteleességévé tesszük, hogy az iskolahanyaglók és a mulasztók kimutatóit a községek előljáróságainak legalább kéthetenként pontosan kiszolgáltassák. Végül, utasítjuk és felelőssékké tesszük iskolaszékeink t. lelkész-Elnökeit az iránt is, hogy a népoktatási törvény 11 §-a értelmében a legalább nyolchavi szorgalomidő mindenütt megtartassék.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató Tanácsának Kolozsvárt, 1889 évi február hó 3-án tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolozsvári Sándor,
elnök helyettes.

177—1889.

KÖRLEVÉL

Mindenik ref. collegium m. tt. Előljáróságának, és mindenik ref. iskolaszék t. lelkész elnökének.

Van szerencsén, illető hatóságaink tudomására hozni, hogy „Kolozsvár részletes leírása, Kolozsmegye és az erdélyi részek rövid földrajza Szerkesztette Csiki Béla. Kolozsvár, 1889” szabályszerű bírálatok alapján, felvétellett az erdélyi ref. nép- és collegiumi elemi iskolákban használható tankönyvek sorába.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató Tanácsának Kolozsvárt, 1889 évi február hó 3-án tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolozsvári Sándor,
elnök helyettes.

281—1889.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az udvarhelyi egyházmegyébe kebeleztet csekefalvi egyházközség negyedosztályu papi állomására ezenuel pályázat nyitattik.

Évi javadalom: 451 frt, mely összegből 40 frt. készpénz. illetőleg, rendszeresített államsegély a gagyi és sz. ábrahámi leány-egyházközségekben fennálló községi iskolák ref. növendékeinek hitoktatásáért. E leányegyházközségekben minden harmadik vasárnap rendes istentisztelet tartandó.

Pályázati határnap márc. 20. Folyamodványok nagytt. Solymosi István, esperes aához küldendők. Bögözbe.

Kolozsvárt, 1889. febr. 15.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XIX ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1889. FEBRUÁR 28.

9. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő ségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

A kálvinizmus a nemzeti törekvések szolgálatában.

E kérdés fejtegetésének, korunkban, állami és egyházi életünkre nézve, aktuális jelentősége van. Ma, midőn az államok jogi és társadalmi életét a faji s nemzeti irány-elv dominálja, irányadó körökben és a sajtó terén nagy előszeretettel kutatnak azon tényezők után, melyek a nemzeteket ezen universzális törekvésükben elősegítették s a jelenben is gyámolítani képesek. S míg e munkásságukban különös súlyjal emlegetnek nálunk sokszor a nevetségig kisszerű dolgokat, minők egy-egy falu és egyén magyar névváltoztatása; egy-egy plébánus harmadik vasárnap magyar-nyelvű prédikációja: szemet tudnak húynyi olyan nagy jelentőségű nemzeti miszsió előtt, a melyet a református egyházak teljesítettek és teljesítenek ma is.

Egy nagy elterjedésű napilap új évi vezércikkében, a hol azon okokkal foglalkozik, hogy idegen nemzetiségeink miért nem olvadtak be a nemzetbe, többek közt, például, a következő mondja: „Az egyházak is hibásak, mert, Pázmánt kivéve, a katolikus főpapok a magyar-nyelvel alig törődtek. A keleti és protestáns egyházak pedig nemzeti szervezettel bírván, valóságos nemzetiségi egyházakká lőnek; a lutheránusok Erdélyben s a felföldi városokban germánizáltak; a tót megyékben tótosítottak; az oláh papok oláhosítottak; csak a magyar papság nem magyarosított, mert a katolikusok és reformátusok egymástól szedték el a prozelitákat s a többiekkel nem törődtek.“

A reformátusság felől e méltánytalan gondolkodás-mód félrelismeri a multakat, midőn a protestáns egyház a nemzet-fentartás nagy munkájában legjobb erőit feszítette meg, a miről bizonyosságot tett a nagy Pázmán is azon szavai-

ban, hogy a kálvinista magyarság és fejedelemtség nélkül, a német még a nyakunk közé csapott volna. Mikor politikai jelszó volt a fékezhetetlen, nyugtalan vérű ázsiai fajt kiirtani és helyette szelid mérsékletű svábokat és tótokat telepíteni be, az elkinzott, halálra ítélt szemében az utolsó sugárt, a bujdosók és kurucok tusáiban, mikor azoknak kardhegyéig terjedt a hazaföld, az ő szivökben az utolsó lángot, a mely a készülő óriás ravatal felett jelezte még, hogy van szabad magyar, van független ország: a kálvinizmusnak, a faj-szivósság által hatványozott, törhetetlen nyakassága nem hagyta ki-alunni.

Ismerjük meg a kálvinizmus ilyen irányú szereplését a népek történetében s lássuk, mit tettek a genfi, nem annyira dogmatikai, mint inkább alkotmányos és jogi elvek a faj-fentartás érdekében, főleg hazánkban, mely előtt ma-napság az egységes nemzetté tömörülés eszménye lebeg.

A keresztyénség első alakja, mely ezer éves fejlődés után, szervezetének csúcs-pontját az összes államok fölé emelte, borzasztó harcok közt született meg. E küzdelmek következtében, oly lényeges alkatrészévé lőn az állami hatalommal való ellentét, hogy ha időnkint az összeütközések némi szünetet mutatnak is föl, annak oka nem e vonás levetközésében, hanem gyöngesége természetesen érzetében található föl.

A katholicizmus, hatalma fénykorában, minden állami önállóságot, faji és nemzeti törekvést, oly mértékben veszélyeztetett, mint a római birodalom a Cézároknak korában. S csak mikor ugyanaz a nemzet, mely a pápaság eszméjét, egyik legnagyobb fia, a clugnyi szerzetes, diadalmas szelleme által tökéletesen megvalósította, hozzá fogott az egyházi Róma lerombolásához: csak akkor csillanhatott föl, először, hosszú szá-

zadok után, a nemzeti öntudat, mint egy ujonnan fölfedezett paizs, a hierarkhiai mindenhatósággal szemben. Eddig az államok szabad, nemzeties iránya nem érvényesülhetett az egyház mindent magába olvasztó ereje miatt. Most a küzdelem ismét felújult; de a végeldöntést a 16-ik század reformációja valósította meg. A hitújítás nem csak vallási, hanem politikai reformációja is volt a nyugati keresztyénységnek. A kath. tannal szemben: hogy az állam alá van rendelve az egyháznak; a reformátorok hangsúlyozták először Pál szavait: hogy a világi felsőség istentől vagyon s a ki a felsőségnek ellene van, istennek szegül ellene. Ezzel kiszedték az alapot a pusztító dualizmus alól s elvben legalább megoldották az egyház és állam közötti viszony kérdését.

Ha a két pontból kiinduló reformátori eszmék hódítási irányát tekintjük, mindjárt szembe ötlük, hogy a lutheri reformáció leginkább oly népekre gyakorolt hatást, melyek addig igen kis mértékben járultak az emberi civilizáció nagy művéhez. Valamint a keresztyén eszmének egy Pál apostol hatalmas szelleme által ki kell vala bontakoznia szűk zsidós partikulárizmusából, hogy a pogány miveltség előtt megállhasson s általa bevehető legyen úgy a reformáció korában is szükség volt a germán szellem határozatlan, burkolt mysticizmusából kivetköztetve, vinni harcba a reformátori eszmét, a renaissance szellemével szemben. Az akkor még barbárnak tekintett germán geniusz művét az önérzetes román nép-ágak soha sem fogadták volna be, ha nem találkozik egy Kálvin, a ki e tanokat, de főleg a reformáció jogi elveit, az ő egyéniségüknek megfelelő, tisztább és határozottabb alakba foglalva, mint egy új Pál, nem viszi be közéjük.

Kálvin, mint a dogmátikában nem riadt vissza a legvégső következtetésektől sem, a reformáció egyházszerkezeti elveit is a leghatározottabban fejtette ki. Mihelyt ez elvekkel, melyek az egyházat minél nagyobb öszhangba igyekeznek hozni az állammal, a világ megismerkedett, mindazon népek, melyek nemzeti individualitásukat féltékenyen őrizték, siettek fölcserélni Kálvin tanaival a német reformációt. Ha Luther énekeivel több lelket hódított, mint tanai s könyvei által: úgy a kálvini reformációról is el lehet

mondani, hogy egyházzogi felfogásának köszönheti azt a diadal-utat, melylyel a világot bejárta.

Ez egyházszerkezetenek legsajátabb jellemvonása, hogy minden nemzeti egység határán belül azon idomokat öltötte magára, melyek azon nemzet államalkotmányának leglényegesebb vonásait alkották. Így maga a kalvini egyház hordozójává lőn a nemzeti jellegnek, kifejezője a népjogi tudatának; mert legjobban tudott összeolvadni a nemzeti élet aspirációival, még ott is, a hol üldözésnek volt kitéve. Ezért, míg a kath. egyházszerkezet a hierarkhia műve volt s annak hatalmát erősíté, a luth. egyházak pedig jogi intézményeikkel a fejedelmi hatalmat, vagy a kormányt erősíték, melyeknek törekvései sokszor nem estek össze a nemzeti élet valódi érdekeivel: a kálvini egyházak szervezetében levő hatalom mindig a nemzeti törekvések serpenyőjébe esett s azt legtöbbször diadalomra vitte.

(Folytatása következik.)

Óvás,

gr. Csáki közokt. miniszter német-nyelvi rendelete ellen.

Tagadhatatlan, hogy gr. Csáki miniszter ur mult évi dec. hó 17-én kelt német-nyelvi rendelete ország-szerre reszenszust keltett, nagy port vert föl s nem is ok nélkül.

Tegyük föl, hogy a szóban forgó rendelet semmi összefüggésben sincs a véderőrül szóló törvényjavaslattal, mely szerint a magyar-nyelv meggyalazva, a magyar ifjuság jövője pedig kockára van téve. Legyen úgy! Annál rosszabb és veszedelmesebb! Vizsgáljuk, tehát, ez úttal a tendenciosus miniszteri rendeletnek csak nemzeti létünkre legominosusabb, kulturánkra legveszedelmesebb, eredményében legártalmasabb, és kivált az önkormányzati joggal bíró hitfelekezeti iskolákra nézve legsérelmesebb pontjait.

A miniszteri rendelet 2, 3 és 4 pontjai szó szerint így következnek: „A tantervek és utasítások azon követelménye, hogy a felső osztályokban a német-nyelvi és irodalmi tanítás nyelvül a német-nyelv szolgáljon, a legszigorubban teljesítendő. Ezen intézkedés pontos végrehajtásáért az intézet igazgatóit teszem felelősekké.

3. Felhívoin, továbbá, nagyságodat (tank. főigazgatót), hogy az érettségi vizsgálati utasításnak a gymnaziumokra vonatkozó szabványai értelmében, mindazon tanulókat, kiknek német érettségi írásbeli dolgozata a tantervben és utasításokban megszabott célnak minden tekintetben tökéletesen meg nem felel, a német-nyelvből

mindenkor szóbeli vizsgálatra is szorítsa és feleleteik szigorú elbírálására ügyeljen.“

Ez a miniszteri megbizottak, illetve, kormányképviselők számára kiadott újabb instrukció. De itt még nincs vége a rendeletnek, mert a 4-ik pont így hangzik: „Más szempont alá esik a gymnasium, hol a német-nyelvnek az általános tantervben kisebb óraszám jutott s így a helyi viszonyokból eredő nehézségek legyőzése speciális gondoskodást is igényelhet. Vannak vidékek, hol a tanulók német szót nem hallanak a családban, másutt ugyanazon egy osztály növendékei több hazai nyelvet is beszélnek, köztük a németet is, de egymás rovására, a mi a helyes nyelvérzék meggyökereztetését s a nyelv szabatos használatát fölülte megnehezíti. Minthogy a nehézségek nem ugyanazok mindenik gymnasiumban, hanem vidékek szerint különböznek, a bajt az ország összes intézeteire kiterjedő egyforma intézkedéssel orvosolni, nem ígérkezik célszerűnek; hanem, a megoldás módját a fennálló helyi tantervekben kell keresni, mely intézmény éppen ilyen célból létesült. Felhívom ennél fogva nagyságodat (tank. főigazg.) utasítsa a gymnasiumok tanári testületeit még arra is, hogy speciális helyi viszonyaikat, a jelzett szempontból, mielőbb alapos tanulmány tárgyává tegyék s a szükséghez képest, egynémely osztályban a német-nyelv óráinak esetleges szaporításáról és pedig azon tantárgyak rovására, a hol az óra elvételt a részletek megszorítása megengedi, a fennálló szabályok értelmében, helyi tantervük keretében gondoskodjanak.“

Meggyőződésünk szerint, ezen miniszteri rendelet, először is, törvénytelen; mert az 1883 évi 30 törvényekben sehol sincs kimondva, avagy csak megengedve is az, hogy a magyar állam által fentartott középiskolákban a tanítás nyelve általában, vagy csak egyes tantárgyakra nézve nem-magyar is lehet.

Éppen ezért, ezen törvénytelenül germanizáló rendelet ellen minden magyar honpolgárnak tiltakozni kell mindaddig, míg csak egy csepp magyar vért érez szívében.

De törvénytelen a rendelet azért is, mert a most hazaszerte működő középiskolai tanárok a budapesti, vagy kolozsvári magyar kir. tudomány-egyetemen, és csak is magyar tannyelvű középiskolákra lettek képesítve és ezen körülmény okleveleik szövegében is világosan ki van fejezve.

Törvénytelen, és így legsérelmesebb, azonban, a rendelet az önkormányzati joggal bíró hitfelekezeti iskolákra nézve, mert az 1883 évi 30 t. c. 7. §. szó szerint így hangzik: „A hitfelekezetek maguk határozzák meg az általuk fentartott nyilvános középiskolák tannyelvét és a mennyiben ez nem-magyar, kötelesek, a tannyelven és irodalmán kívül, a magyar-nyelv és irodalom-

történelme, mint rendes tantárgy tanításáról is gondoskodni, stb.

A 8-ik §. pedig így szól: „A felekezetek által fentartott intézeteknél a tantárgyakban az egész tanfolyam alatt elérendő végcélt és a tanítandó ismeretek mértékét, a tantervszertert, a tantervet és a tankönyveket az illető felekezeti főhatóság állapítja meg, stb.

A magyarországi egyetemes református egyház, mint önkormányzati joggal bíró hitfelekezet, országos törvény által biztosított jogánál fogva, tanintézelei számára, egyetemes konventje által 1884-ben tantervet készített és azt a közokt. miniszternek is, tudomás vétel végett, bemutatta.

Ezen elfogadott, és életben levő középiskolai tanterv szerint, a német-nyelv tanítás célja „a növendékeket nyelvtani alapon, de gyakorlati módon, a német-irodalmi művek értésére vezérelni, egyszersmind oda képesíteni, hogy ismerete körébe eső magyar szöveget német-nyelvre fordítani, sőt könnyű tárgyról fogalmazni is tudjon“; de nem az, hogy németül beszéljen.

Egyébiránt, a magyarországi református egyháznak iskolái felett való önkormányzati jogai már az 1790—91 26 t. c. által biztosítva lettek, az 1882 évi, okt. 11-én ő felsége, a magyar király által is szentesített zsinati törvények 3. és 4. §-ai által pedig újabban is elismertettek.

(Folytatása következik.)

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, febr. 24. 25. 26.

A három napon át folyt ülésen elnökölt főtiszt. Szász Domokos, püspök s váltakozva jelen voltak dr. Kolozsvári Sándor, Székely János, Sárkány Ferenc, Szász Béla, Parádi Kálmán, Domokos Antal, dr. Vályi Gábor, Deák József, Bodor Antal, titkár.

Az idő közben, elnöki úton, ellátott s bejelentett ügyek tudásul vétele után, a tanügyi előadó referál a középiskoláink legfőbb állami ellenőrzése ügyében még a múlt év folyamán kiadott miniszteri leirat kérdésében. E leirat, mint olvasóink emlékezni fognak, a felekezeti középiskolák meglátogatására évről-évre, a törvény értelmében, kiküldött miniszteri képviselők számára kiadott utasításnak a kiküldött és az illető tanári kar együttes értekezletéről szóló szakaszát azzal bővíté ki, hogy a közös értekezletről jegyzőkönyv veendő fel. Az öt egyházkerület főhatóságai közül némelyeknek autonómikus aggodalmi támadván ez új rendelet iránt, mindnyájan abban állapodtak meg, hogy az ügyet egyházkerületi közgyűléseik elé terjesztik. A mi Igazg. Tanácsunk, ehhez képest, azt a javaslatot terjeszté utóbbi közgyűlésünk elé, hogy a jegyzőkönyv fől vételét éppen a pozitív ügyintézés. meg az autonomia biztosabb megvédése érdekében tartja ajánlatosnak, mert, miután a miniszteri képviselőnek a törvény semmi intézkedésre

jogot nem ad, hanem csak tapasztalatai és megjegyzései kijelentésére hatalmazza föl, ezt az eljárást jobban lehet az írott adatok, mintsem a csak szóbeli, elröppenő kijelentések mellett ellenőrizni. Miután, azonban, a miniszteri megbízott a külhatóság közege, kollegiumaink autonom testületeit pedig, a külhatóságokkal szemben, saját törvényeink értelmében, csak a gondnokság, mint az egyházkerület választottja, reprezentálhatja: az Igazg. Tanács e közös értekezlet elnökségét mindig egy kollegiumi gondnokra kívánta bízni. A múlt évi közgyűlésnek e javaslat fölött lefolyt tárgyalása rendén, Váró Ferenc, n.-enyedi tanár, azt a módosítást nyújtotta be, hogy az állami főfelügyeleti jog az egyetemes egyházat érintvén, az ügy elintézése hagyassék az egyetemes konventnek fen, kijelentésével annak, hogy a jegyzőkönyv fölvétele ellen elvi kifogás föl nem forog; de azzal az ohajjal, hogy valamint a közoktatásügyi kormány saját közegét ez eljárásra nézve utasítással látta el, az egyház is állapítsa meg a saját közegei számára az eljárás szabályzatát; Szilágyi Gyula, szintén n.-enyedi tanár pedig azt javasolta, hogy a miniszter célzata egyszerűen utasíttassék vissza. Közgyűlésünk, aztán, az Igazgató-Tanács javaslatát, a Váró Ferenc indítványával kiegészítve, fogadta el, mihez képest elérkezett ideje, hogy az idei konventhez ez ügyben teendő fölterjesztés megállapíttassék. Az Igazg. Tanács, tehát, tanügyi előadója javaslatára, abban állapodott meg, hogy magát a jelzett szabály-tervezetet terjeszti az egyetemes konvent elé, a mely a miniszteri utasítás szakaszait sorban követve, szabályzatot szolgáltat a felekezeti közegek e szakaszok irányában követendő eljárására nézve s kéri a konventet e szabályzat megállapítására s a közoktatásügyi kormánnyal a végett való közlésére, hogy ő is ahhoz képest utasítsa saját közegeit. E tervezet szövege nagy körülményekkel s az autonom jogkör minden túlkapás ellen való megvédésének élénk érzetével, de egyszersmind az állam főfelügyeleti jogának s a nemzeti mivőlődés érdekeinek tiszteletben tartásával állapíttatott meg; a tanügyi előadó javaslatán éppen csak pár lényegtelen módosítás tételven; például, hogy a miniszteri megbízott rendelkezésére lesznek bocsátandók a tanévnek a látogatás idejéig lefolyt részében készített összes írásbeli dolgozatok is és hogy a közös értekezleten a gondnokság egyik tagja elnököljen, akadályoztatása esetén, az igazgató tanár. Remélhető, hogy az egyetemes konvent magáévá teszi e szabályzatot s így kedvező megoldásra jut e régen függőben tartott ügy.

Ugyancsak az állami főfelügyeletet illette a közoktatásügyi miniszter két leirata, melyeket a sz.-udvarhelyi és a szász-városi kollegiumok meglátogatására kiküldött miniszteri biztosok jelentései alapján intézett Igazg. Tanácsunkhoz. Miután a sz.-udvarhelyi kollegium új építkezésének tervezete annak idején, tudásul vétel végett, be volt mutatva, most kérdést tesz a miniszter az építés miként történt befejezése iránt, a mire nézve megadjuk a kért felvilágosítást. Ugyancsak e kollegiu-

munk rendes tanerői közül hatnak kvalifikált voltát elismervén, (azóta a hetedik r. tanárt is megválasztotta közgyűlésünk) négy osztály-tanító kvalifikációla ellen, a kik csak oly végzett theológusok, a kik az enyedi tanári kar előtt a szokásos szaktanítói vizsgálatot kiállták, kifogást emel s fölhívja hatóságunkat a tantesületnek, a törvény értelmében, kilenc okleveles tanárra való kiegészítésére. A hetedik r. tanár megválasztását Igazg. Tanácsunk bejelenti a miniszternek, a kollegium Elöljáróságát pedig utasítja a törvény követelményének betöltésére. A szász-városi kollegium épületének új átalakításáról, a felhívás értelmében, szintén jelentést tesz Igazg. Tanácsunk s a miniszter hat tanerő kvalifikált voltát elismervén, a leirat értelmében, utasíttatik a másik három, kik a törvény értelmében, mint régiebb rendes tanáraink, szintén kvalifikáltak, hogy az Elöljáróság bizonyítványa alapján, szintén mutassák ki határozott tanszakaikat. Ugyane kollegium Elöljárósága komoly figyelmeztetést vesz, a miniszteri leirat kifogása alapján, hogy ott néhány gör. kath. tanulót, saját szabályzatunk ellenére is, a nélkül bocsátottak magasabb osztályba, hogy vallástanulásukról osztályzatot nyertek volna. A gyakorlatban levő szünidők tartamára nézve is kérdést intézvén, a megbízott jelentése alapján, a miniszter, a kollegium felhivatik ez ügyben való jelentésselre, az összes kollegiumok pedig vélemény-adásra utasíttatnak a szünidők megújítandó szabályzatára nézve.

A beszterce-naszódmegyei közg. bizottság, tudás és alkalmazkodás végett, értesíti Igazg. Tanácsunkat a közoktatásügyi miniszter egy döntvényéről, melylyel jogerőre emelte ama közg. bizottság pénzbüntetéséről szóló s egy felekezeti iskolaszék elnökét sújtó végzését. mivel ez elnök elmulasztotta egy felekezeti tanító állomás-változtatásának 8 nap alatti bejelentését (a tanítói nyugdíj-intézet nyilvántartása számára). Az üg. az egyház autonomiáját s az állami és egyházi hatóságok korrespondenciájának kérdését is érintvén, az átirat véleményes előterjesztésére, az elnök-helyettest és tanügyi előadót kéri föl Igazg. Tanácsunk.

Az enyedi kollegium Elöljárósága jelenti, hogy imént elhalt jeles tanárának, Székely Ferencknek, tanórát a meglevő tanerők között ideiglenesen miként osztotta föl. A szükség kényszere által parancsolt intézkedés tudásul vétetik.

A zilahi kollegium rendes tanerőinek javadalmait az idő szerint élvezett államsegély terhére s Igazg. Tanácsunk jóváhagyásával, némileg fölemelvén, az illető tanárok e fölemelt javadalom erejéig kívántak az egyházkerületi tanárok özvegy-árvai nyugdíj-intézetének tagjai lenni; de az intézet illetékes kormányzó hatósága e módosítást nem hajlandó elfogadni; a tanárok, tehát, folyamodnak Igazg. Tanácsunkhoz, hogy igazolja javadalmuk jelzett fölemelését. Igazg. Tanácsunk e fölemelést csak is ideiglenesen, az államsegély ügyének szerződés útján leendő végmegoldásáig engedélyezvén, maga

sem tekintheti e fölemelést definitív bevégzett dolognak s így a kért igazolást nem adhatja meg.

A nagy-ercsei szünetelő felekezeti iskola megnyitását az illető kir. tanfelügyelő sürgetvén, az esperes ismételt felhívásra jelenti, hogy a szünetelést az ottani pap-tanító hosszas és terhes betegeskedése idézte elő s javálja, hogy a teljesen elbetegesedett pap-tanító nyugdíjazandó lenne, az egyházközség egy ottan felállítandó körlelkétségbe osztatván be s Ercsén külön tanítói állomás lévén szervezendő; jelentve egyszersmind, hogy a pap-tanítót utasította, hogy e kérés lebonyolításáig is igyekezék a gyermekeket saját lakásán a lehetőségig tanításban részesíteni. Az esperes erre felhivatott, hogy az egyházközséggel egyetértve terjeszse föl részletes tervezetét a felállítandó körlelkétségnek és külön iskolának, a tanfelügyelő pedig értesítettet az ügy állásáról.

Az Erdélyrészi Magyar Közmívelődési Egylet és az egyházkerület között, a múlt évi közgyűlés határozata szerint megkötött szerződés értelmében, az egyszer s mindenkorra megállapított segélyek és adományok folyó évi egész s a 10, avagy 32 évre megszavazott segélyek f. é. fele részletei, 1,532 frt. 50 kr. összegben, az egyházkerület pénztárába befolyván, ez összegnek a szerződés határozmányai szerinti kiadásai és felhasználása iránt az intézkedések megállapíttatnak. Miután, azonban, a 32 éves segélyösszegek ellenében az egyházkerület magára vállalta a megfelelő tőkék ez időtartam alatti előállítását is, az érdekelt testületek felhivatnak, hogy az 1½% tőkésítendő részletek fedezetéről gondoskodjanak, hogy az e tekintetben hozandó határozataik megállapítása után, a rendszeres évjáradékok folyósíthatók legyenek. Az Igazg. Tanács, addig is, köriratban értesíti az egyházkerületet az ügy ily megoldásra jutásáról s felhívja az illető testületeket és egyházi hivatalosakat, hogy körükben igyekezzenek az egylet hazafias célzatait a lehetőségig támogatni.

A túlnyomó mértékben az egyetemes egyház és az egyházkerület segélyével létesített segesvári egyház, kör-

lelkétség s megszerzett papilak és fölemelt diszes templom eleve megállapított költségei, részint az egyházközség és építő bizottsága önkényes eljárása nyomán, az előirányozottnál jóval nagyobb összegre rugtak, úgy hogy a már megtelt s még tervezett munkák további 6,000 frtnyi fedezetet tennének szükségessé. Az egyházközség kéri is ez összegnek segély-kölcsönképpen való kiutalását és pedig nem csak kamat nélkül s csupán az 1½% 32 éves törlesztési részleteinek beszolgáltatása feltétele mellett, hanem még más, az előbbi pénz-ügylet rendjén vállalt kötelezettségeinek elengedését, illetőleg, központi segély-alapra teendő áthárítását is kérve s ez újabb szükségletből 3,900 frtot olyképp tüntetve föl, hogy ez vállalkozók által már teljesített munkák pör útján is felhajtható fedezetekint multhatatlanul szükséges. Az Igazgató-Tanács, tekintve a vállalkozók már teljesített munkálatai iránti tartozást és a keletkezendő per költségeit, az egyház előbb megállapított építési alapjából még meglevő 1,000 frtot a 3,900 frtnyi tartozás összegéig, előlegként, kiegészíti ugyan, de a tervezetet túlhaladó munkák engedély nélkül tett túlkadásait szakelőadójával felülvizsgálta, az egyházközséget felelet-tételre utasítja s kijelenti, hogy ezeknek és a szintén felülvizsgálandó továbbra tervezett munkáknak költségeit kamat nélkül ki nem utalványozhatja, hanem felhívja az egyházközséget az újabb kamat-szükséglet fedezéséről való gondoskodásra, valamint kötelezi az előbb vállalt kötelezettségnek beváltására is, annyival inkább, mivel az egyházközség az egyházkerületi tőkével vásárolt emeletes papilak földszintjét is önkényűleg a pap használatába bocsátotta át, holott éppen e lakrészet bérjövédelmé volt az első izben előlegezett befektetési tőke kamatjának és törlesztési részleteinek részfedezeteképpen lekötve s a mennyiben az egyházközség minde tartozásai fedezetének ráeső és elvállalt részét pontosan be nem szolgáltatná, Igazg. Tanácsunk kénytelen volna a központból járó javadalmak terhére elégiteni ki az illető alapok követeléseit.

(Vége következik)

T Á R C A

A n.-enyedi kollegium történetéhez,

Kurátorok utasítása 1717-ből.

[In Paribus]

Instructio Curatorum Collegii N.-Enyediensis.

1-mo. A' Collegium Curatori megdölván legelsőben is az egymáshoz való szeretetnek köteleességét, eltávoztatván a' vissza vonást, haszontalan éjjenetlenséget, kedvetlenséggel való szolgálatot, a' dolog igazításának édjjikre másokra való halasztását, holott mindeniknek lelkére édjjáránju köteleességgel bizta isten a' Collegium gondjaviselését, szép megedgjezéssel foljtassák a' Collegium javára néző minden dolgokat, hivataljokat; hogj pedig mind a dolgok könnjében folljanak akadék nélkül, mind a' Curatorok a' Collegium körül való faradozásoknak mérteke edjaránt viseltessék,

szép megedgjezést tarcsanak, a' melljiket közelebb éri az Udvarbíró, vagj Professor Uraimék, azt requirállják: és ha olj nagj dolog, hogj egjedül nem igazithattja, a' több Curatoroknak is ottan írja meg a' Collegium szabadossa által a' dolognak valóságát, és vagj szeméj szerint conflualljanak igazítására, vagj levél által adgják opiniojokat egjmásnak. Ugy a' Collegium Professorait is ad consultandum admittállják, nevezetesebben a' Rectort, vagj ha mégis nagyobb a' dolog, más közel levő tudós embereket is. T. Püspök Uramat, az Enyedi Tractus Esperestjét. Ha penig magánosan edgjik is eligazithat valamit, ne haladgjon a' másnak absentija miatt, sine praejudicio alterius igazittsa.

2-do. Az Oeconomia foljtatásában hasonló mód obser valtassék. Prima occasione inventaltassák a' Collegium jószágát, vagj ha inventalva van, öszve gyűlvén a' Curatorok

a' Professorokkal edgjütt azt vezjék elé, s tegjék irásban, mennji oeconomiaira elégséges a' Jóság: mindennemű reditusit, Proventusit, erogatioit calculallják, mennji naturale kél el ordinarie a' Collegium Salaristáira, mennjit tehetni circiter pinzzé. A' Salaristákat is, a' mennyire lehet. compendizállják, osztán formális instructiot adgjanak ki az Udvarbírónak, számtartónak az Curatorok és Rector pecséttek alatt, olljat pedig, a' meljből az Udvarbíró formaliter megtudhassa, mennji oeconomiaira kell neki annuatim erőlködni. Ez meglévén, az aeconomiaát a' Professorok in integro bizzák a Curatorokra, minthog jobban is tudnak hozzá, inkább is érkeznek: a Professorok pedig tanitssanak serényen, e' levén inkább a' tisztjek, nem az, hogj a' szántás-vetésre, szőlőműre, s több effélékre viselljenek gondot, a' mellj a tanításhoz való készülettől is avocalná, az egjenetlenségre okot adna, hanem ha mi exorbitantiáját meghallják, vagj láttják tiszteteknek, incsék meg szép szóval, ha nem fogadgják, írják meg a' Curatoroknak, azok vessék a' zabolát, a' büntetést rájuk. Magok a Professorok ne szidalmazsák, ne fenyegecssék a' Collegium külső tiszteit, mint nem kezek alá bízott szolgálkat. De ellenben a' Collegium tisztei is, Udvarbíró, számtartó, kulcsár, s a' tö bi, megbecsülljék a Professorokat, sőt cselédgjekt is illendőképpen: hivataljokra felmennjenek, és ha mi aprólékos dolgokban segíthetik, orvosollhatják a' Professorok szükségéit orvosollják: ha nagjobb a' dolog. írják meg a' Professorok a' Curátoroknak, vagj a közelebb valónak, és vegjenek onnét commissiót. Rá vigyáztassanak a' Curátorok, sőt maguk cselédgji, s magok által is cirkáltatván, miképpen bánik mind a' jószággal, mind a földmiveléssel az Udvarbíró. Hasonlóképpen az Udvarbíró által, s ollkor a' Praebitor által is a' Molnárra, Kulcsárra, Sütőre, s több effélékre, hogj a' kárt annál inkább elkerülhessék. Szabadságok leszsz pedig a Curatoroknak, ha mikor a Collegium javára, más szükséges helyekre is költeni kell extraordinarie, Commissiojok mellett erogaltathassanak az Udvarbíróval.

3-tio. Minden esztendőben tavaszi s őszi Extractusokat készitvén, azokat a' Curatorokk elküldvén, osztán esztendeje telése után két hónappal készen táresa Ratioját az Udvarbíró, tegjenek a Curatorok hirt egymásnak, s conflálljanak okvetetlen magok privatuminak félretételében: adhibeallják a' Professorokat, és ha edgjik officialist is, és igaz lélekkel vétessenek magok előtt számot a Collegium tiszteitől, a' már kiadott instructiot is elővén: és akkor levén idő arra is, hogj ha valamiben exorbitált valamelj tiszt, annak dolgát akármelljik is szemére vethesse, s ha kívántatik ez obveniált exorbitantiákról is, ugj egjcb po rer. exigentia szükséges dolgokról az Udvarbíró elébbeni Instructioja követtesék, variáltassék.

4-to. Mogkivánnja a' M. Supr. Consistorium azt is, hogj azon számvétel vagj in originali, vagj veris Paribus az Eklésia Protocolumában minden esztendőben beadassék. A' mellett a' Curatorok is demonstrállják annuatim, hogj a Fundusul kezekben adatott Capitális Summák Interesseiből mikor, mennyit s hová assignáltak, mennyi költ fel, hová erogáltattak.

5-to. Reá vigyázzanak lelkek kötelességek alatt hogj a' Collegium illendő Tanítókból meg ne fogyatkozzék: minden esztendőben, ha csak az Udvarbíró számvételekor is a' Collegiumot solenniter megjárják, az épületek restauratioiról consultalodgjonak, a' Professorokat az Ifjuság magokviseléséről, tanulásokról, erkölcsökről megkérdgjék. Ugj viszontag a' Deákság Seniorát, Contrasribáját, és Juratusokat a Professorok tanításokról és serénjségekről. És ha a Professorokban van hiba, szeretettel megincsék: ha a Deákokban, azokat severe megdorgállják a' Professorokkal edgjütt; sőt az examenekre is compareálljanak a' Curatorok. invitattatván más érdemes Politicus és tudós Ecclesiasticus Férfiakat is, hogj ezekben vehessék annál inkább magokat a tanulók.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= Igazg. Tanácsunk a hálás kegyelet adóját igyekszik leróni, midőn néhai Horváth Paulának, a ki mintegy 6,000 forint értékű vagyonát az egyházkerület javára. nevezetesen, annak legimminensebb szükségeire: szegény egyházak s papi és tanári pályára készült szegény sorsu ifjak segélyezésére hagyományozta, sirja fölé egy csinos emlékkő felállítására és a sirnak állandó gondozására megtette a szükséges intézkedéseket. A sarkó főtiszt. püspök ur által már meg is vásároltatott, s nem sokára egyryel több emlékjelző nyughelyét azon nemes és fenkölt szellemmel birt porladó hamvaknak, melyeknek halandó életük vége csak kezdete vala a romolhatatlan rész örökkévalóságának. A jók és önzetlen lelkek emlékrét őrizze kőnél maradandóbban az utódok kegyelete és tegye a hasonló példák hosszú sora által megszenteltté azok áldozatkészsége!

= A „Prot. Irodalmi Társaság“ ideiglenes végrehajtó bizottsága márc. 3-ra hivatott össze Budapestre, holott feladata lesz elosztatni azokat az aggályokat, melyek a társaság végleges megalakulását eddig akadályozták. Az alakuló közgyűlés márc. 24-re lesz összehiva. És akkor aztán megalakul. Ha megalakul...

= Alig hatott be az evangyeliom termékenyítő sugara Csikmegyébe, ott felállított körlelkészségünk által; alig, hogy gyökeret vert a kis mustármag: az élő hit már is bizonyoságot tesz az igazság diadalmáról, hirdetvén istennek dicsőségét. Híveink lelkében megfogamszott a remény, hogj Gyergyó-Szent-Miklóson is templomot építsenek. E célra, ditrói gyógyszerész, egyháztanácsos, Szathmári János, a város legszebb helyén fekvő belső telkének kertjéből templom-helyet ajánlott föl, melynek értéke ezer forinttra tehető. A derék férfinak és buzgó protestáns embernek neve legyen tisztelettel és hálával emlitve, ki a részébe jutott földi javak bölcs felhasználásával igyekszik megszerezni az isten előtt való kedvességet.

= A maros-tordamegyeyi tanító-testület görgényi fiokkore felemelő ünnepet ült folyó hó 25-én, M-Régenben Jubileumot rendezett oda való tanító, Szabó István tiszteletére, ki 52 esztendő óta működik a rögs, de szép pályán, és 73 éve dacára, még ma is hűségesen végzi a reá bizottakat Főtiszt. püspök aa. maga is részt vett a szép

ünnepélyen lelkileg, holott meleg hangu levélben üdvözölte a jámbor és hiv szolgát és áldást kért a kegyelem atyjától életének hátra levő napjaira. Mi is egyesítjük hő kívánatunkat az övével: adja az ég, hogy minél később jusson részébe az igazaknak méltán kiérdemelt koronája.

== Szives kérelem. Egyházam templom-építési tökéjének szaporítására, 1886-ban kiadtam Spurgeon híres, magyarra átdolgozott népkönyvét: „Szántó János beszédei az eke mellől” cím alatt és bátorkodtam művecskét a nagytiszteletű ev. ref. és ág. hitv. ev. lelkész uraknak megküldeni és kegyességükbe ajánlani. Ámbár, a valóban hasznos és ajánlható népkönyv eladott példányai után befolyt összeg nem fedezte annak nyomtatási költségeit, mégis őszinte köszönettel konstatálhatom, hogy a művecske elismerésre és pártolásra talált. Ugyanis, számos kegyes felülfizetések is történtek, melyek egyházunk templom-építési tökéjének szaporítására fordítottak és melyeknek tételesenki nyilvános elszámolása legközelebb fog eszközöltetni. Egyúttal kérem azon mélyen tisztelt lelkész urakat, kik a könyv csekély árát (60 kr.) még meg nem küldték, sziveskedjenek azt az évi március hó 15-ig hozzám beküldeni, hogy a nyilvános elszámolás a könyvecskének áráról, valamint a nagy-lelkű felülfizetésekről mihamarább megtörténhessék. Bátor vagyok, még megemlíteni, hogy a mondott művecskéből még mintegy 180 példány nálam készletben van s megrendelhető. Bierbrunner Gusztáv, ó-kéri ág. hitv. ev. lelkész.

== Nyilvános köszönet. Mindazon kegyes adakozók, kik a túri ev. ref. templomba vásárlandó hármioniumra adakozni sziveskedtek, egyházunk nevében fogadják a nyilvánosság terén is hálás köszönetemet. Név szerint br. Bánffy Jenő adott 10 frtot, Varga Lajos 5 frtot, Rádzek Ákos 1 frtot, Oltyán Vazul 1 frtot, Szentirmay Alajos 1 frtot, Gál Miklós, róm. kath. lelkész, 1 frtot, Tilen Honor 1 frtot, Szöllösi Samu 1 frtot, Török Bertalan 2 frtot, Enyedi Lajos 1 frtot, Török Bálint 1 frtot, Finna István 1 frtot, Grún A. Samu 1 frtot, Mendl Simonné 1 frtot. Összes adomány 29 frt. Túrben, 1889, febr. 23. Varga Lajos, túri ref. pap.

== Kiadó, könyvtáros. Löwy József fia Miskolcra, előfizetésre hívja föl az illetőket, Gulyás Benő „Egyházi beszédeire”, 1 frttal, mely ápr. 1-ig hozzá küldendő.

== Halálozás. Molnár Ábel, dedrád-széplaki pártársunk, meghalt folyó hó 18-án. Egyike volt a görgényi egyházmegye idősebb szolgálóinak. 1821-ben született Széplakra 1849-ben lett megválasztva. Élete jó részét magánosan töltötte el, csak 9 évet élt házasságban. Örökös vig kedélye és jó humora nem hagyta el élte fogytáig. Legyen nyugalma csendes, emlékezzetek áldva! Temetése 21-én volt melyen imát Csek me Ferenc, geryeszegi; beszédet Bod Sándor, vajda-szent-iványi lelkész tartott. A sirnál Balázs József, magyar-régeni lelkész mondott még egy utolsó isten-hozzádot. Nyugodjék csendesen!

== Érdekesnek tartjuk felemlíteni, hogy a földkerekségen jelenleg 6,400,000 zsidó él, kiknek megtérítésén nyegvenhét protestáns miszsió-egylet fáradozik. Ez egyletek 132 különböző állomáson 377 miszsionariust foglalkoztatnak és e célra évenként kiadnak 1.800,000 márkát. Természetesen, ez összeghez legtöbbel járul Nagy-Británia

és Irland, holott a harminc és fél millió protestáns másfél millió márkát áldozik; Németország huszonnyolc millió protestánsa 63,780 márkát; és Skandináviának hat és fél millió protestánsa 57 600 márkát. A miszsionáriusok között van 150 született zsidó. A statistika azt mutatja, hogy 16,976 zsidóra esik egy miszsionarius és hogy vége felé rohanó százdunkban 250,000 zsidó tért át keresztyénné. Nálunk is eltérne egy ilyen egylet, mely a zsidók és velük szoros rokonságban álló, hozzájuk sok mindenben hasonló faj megtérítésében buzgólkodnék. De, persze a mi liberalisaink azt is bűnnek tartják talán, hogy a külföldi protestáns világ a zsidók megtérítésén fáradozik, és arra milliókat áldozik. A mi zsidóink nyugodtak lehetnek. Sőt, úgy látszik, minket fognak megtéríteni — a szabadelvűség nevében.

Köszönet és nyilvános nyugtázás.

(Vége.)

10 frttal Nágel Henrik, Kunágotáról, id. Bod Sándor, Vajda-Szent-Ivánról, Both Tamás, Ásgútról, Molnár Endre, Nádudvarról, győri ágost. hitv. egyház. miskolci takarékgylet, Lévay Lajos, Sárkeresztúrról, Vecsey Viktor, Debrecenből, Horváth János, Rimaszombatóból, derecskei ev. ref. egyház, m.-vásárhelyi ev. ref. egyház, Ármos Bálint, Debrecenből, Ritook Zsigmond, Nagy Váradról, Miskolc Lajos, Álmosdról, nagy-várad ev. ref. egyház, rima-szombati ev. ref. egyház, Antal Kristóf, Szatmármegyéből (korábbi 100 frton felül), Steiger Gyula, Budapestről, Maszalovics János, Szatmármegyéből, 9 frt. 38 krral Göncy László, Nagy-Bégányból, 8 frt. 90 krral nádudvari ev. ref. egyház, 8 frt. 10 krral buai ev. ref. egyház, 7 frttal Kálmán László, Püspök-Ladányból, 6 frttal tiszadobi ev. ref. egyház, Gárdos János, Budapestről, Borsos Sándor, Kolozsról 5 frttal Berec Abel, Sopronból, Kovács Ferenc, Losoncra, Ruprecht Lajos, Sajtos-Kálról, Kenessy Móric, Veszprémből, bucsi ev. ref. egyház, Felföldy Elek, Maros-Ludasról, kabai ev. ref. egyház, Várady Gyula, Miskolcra, Galgóc Pál, Balazséről, Lomnicy Vilmos, Lőcséről, balmazújvárosi ev. ref. magyar egyház, szikszói ev. ref. egyház, énekkara, bojti ev. ref. egyház, Bartha Sándor Hódmező-Vásárhelyről, uj-fehértói ev. ref. egyház, szováthi ev. ref. egyház, Tabajdi Lajos, Szatmármegyéből (korábbi 75 frton felül), dr. Rexa Pál, Budapestről, Várady Károly, Budapestről, Nyári József, Nyiregyházáról, báró Salmen Jenő, Budapestről, bűd-szent-mihályi ev. ref. egyház, 4 frttal Papp János, Hidvég-Ardóról, 3 frt. 50 krral, nagy-bányai ev. ref. egyházmegye; gyülekezete, 3 frt. 20 krral, kézdi-vásárhelyi ev. ref. egyház, 3 frt. 4 krral, tiszánagyrévi ev. ref. egyház, 3 frttal rittbergi ev. ref. egyház, pacséri ev. ref. egyház, dr. Batizy Endre, Nagy-Szöllősről, Boda Jenő, Kunágotáról, füzes-gyarmati ev. ref. egyház, 2 frt. 50 krral aszalói ev. ref. egyház, 2 frttal Lélner Sándor, Marcaliból, pocsági ev. ref. egyház, fogarasi ev. ref. egyház, sárkeresztúri ev. ref. egyház, Oroszi Miklós, Surányból, Hegedűs Zsigmond, Makóról, Szűcs Sámuel, Miskolcra, dr. Töpfler Károly, Sopronból, tiszacsegei ev. ref. egyház, Bay Sándor, Álmosdról, pelsői ev. ref. egyház, Veres Sámuel, Szesztáról, Benedikty József, Békésről, 1 frt. 94 krral Nagy Sándor, Kálló-Semjénből, 1 frt. 48 krral, nemes-dömölki ág. hitv. egyház, 1 frttal, uj-fazakas-vársándi ev. ref. egyház, pátkai ev. ref. egyház, Kiss Ferenc, Mező-Kovácsházáról, Kocó Károly, Ménes-Györökről, magyarói ev. ref. egyház, Fényes Imre, Álmosdról, Kerekes Zsigmond, Szatmármegyéből (korábbi 3 frton felül), Tokaji Nagy Lajos, Budapestről, hajdu-bagosi ev. ref. egyház, Kesztenbaum Benő, Szatmármegyéből

A gymnazium kiegészítésére összegyűlt alap 1888. dec. 31-én teszen 54,529 frt. 86 krt.

Miután e célra, melynek valósitása 85 ezer frtnak összehozatalát teszi nélkülözhetetlenül szükségessé, az adományok a beállott új évvel is folyton folynak: a további adományokról való nyilvános elszámolásnak ez év folyamán,

vagy ennek vógen leendő közzé tételére már most fölkérem protestáns egyházi lapjaink mélyen tisztelt szerkesztősegeit. Szatmáron, január hó, 1889 Tabajdi Lajos, ev. ref. lelkész, mint az alapgyűjtő bizottság elnöke.

HIVATALOS RÉSZ.

203—1889.

KÖRRENDELET.

Azon sajnós tapasztalatból kifolyólag, hogy az egyházkerület pénztárából járó javadalmak, vagy kiutalt segélyek felvételéről szóló elennyugták, valamint az oda befizetett összegekről adott elennyugták igen jelentékeny részében, vagy lézagosan állították ki, melyeknek új nyugtákkal való kicserélése a pénztár rendes kezelését s a számadásoknak rendes időben való beadását felette megnehezítette. Igazgató-Tanácsunk ezen szabálytalanságok ismétlésének elkerülése végett, elhatározta, nyugta és elennyugta-minták nyomtatását, s kimondva, hogy jövőre az egyházkerület pénztárából csak is ezen mintázat helyes kitöltésével beadandó nyugtákra teljesít fizetéseket, és az egyházkerület pénztárába ezen minta szerint kiállítandó elennyugtára fogad el bevételeket, vagyis a nyugta és elennyugta-mintázat használatát: kötelezővé teszi.

A mintázat kinyomattatván, a központi nyomtatványok szétküldésére az egyházmegyék által megbízott lelkész a fiai utián megszerezhetők, ivenként, vagyis két minta 1½ kr. megrendelési áron, a kollegiumok és püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek ugyancsak az illető egyházmegyei megbízott közvetítésével juthatnak ugy ezen, mint más központi nyomtatványhoz.

Az egyházmegyei megbízottak felhivatnak, hogy ezen nyomtatványból is mielőbb tegyék meg törvényes megrendelésüket.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1889. évi február hó 12-én.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

345—1889.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a küküllői egyházmegyébe kebelezett oláh-déli egyházközség lévitái állomására ezennel pályázat nyitattik másodszer.

Évi javadalma: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül, 165 frt. 90 kr. egyházhatósági becslés szerint. E pénzértéknek felerésze a nyugalmazott lévitát illeti élete tartamáig. Az új lévita félfizetését a nyug lévita életében a mélt. áll. Igazg.-Tanács 100 frt. azon tul 50 frt. államsegélylyel emeli.

Pályázati határnap márc. 25. Folyamodványok ntiszt. Kovács Elek esperes aához küldendők V.-Gálfalvára (u. p. Dicső-Szentmárton).

Kolozsvártt, 1889. febr. 27.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök

346—1889.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a kolozskalotai egyházmegyébe kebelezett kajántói egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik másodszer.

Évi javadalma: tisztességes lakás kerttel és 236 frt. 53 kr. mely értéknek nagy része készpénz-fizetés.

Pályázati határnap márc. 25. Folyamodványok ntiszt. Deési Gyula, helyettes esperes aához küldendők, Gyaluba.

Kolozsvártt, 1889, febr. 27.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

187 1889.

FELHIVÁS

a széki ref. egyházmegye szamosmenti körének t. lelkészeihez.

A széki egyházmegye szamosmenti körének egyházkerületi képviselője, mélt. gr. Bethlen Pál ur. dézsi egyházmegyei gondnokká választatván meg, képviselői állásáról lemondott: ez okból felhivom a nevezett körhöz tartozó, név-

szerint, Baca-Mihályfalva, Sz.-Margita, Árpástó, Retteg, F.-Ór, A.-Ilosva, Kudu, Bethlen, Nemegeye, Somkerék, Szt.-András, S.-Udvarhely, Sz.-Bréte és Sárvár-Fellak egyházközségek t. eljárásait, hogy a törvény által körülírt módon, a megüritült képviselői állást betölteni, s az erről szóló jegyzőkönyvet folyó évi március hó 20-áig hozzám beküldeni sziveskedjenek.

Szék, 1889 febr. 22-én.

Somkerei Miklós,
esperes.

127 1889.

MEGHIVÓ

A Rikán-belői ref. papi-tanítói özvegy-árva gyámintézet t. bizottságát, alapszabályaink rendelkezése szerint, folyó 1889. márc. 12-ére, Maksa községben, a szokott helyre, gyűlésre megjelenni, tisztelettel felkérem. Alpnéptáros urakat szivesen felkérem, hogy minden administrandumokat sziveskedjenek e gyűlésre elhozni.

A gyűlés reggeli 10 órakor veendő kezdetét. Tárgyai: Az alapszabályban megrendeltek kivül. 1.) Magyarosi Ferenc, néhai esperes ezer forintos alapítványának bejelentése. 2.) Ez alapítvány feletti intézkedés. 3.) Indítványok.

Kézdi-Vásárhelytt, 1889. febr. 22.

Székely János,
gyámintézet elnöke.

232 1889.

MEGHIVÓ.

A deési ev. ref. egyházmegye t. lelkészeit és általuk az elmúlt őszön ujonnan választott képviselőit, a m. t. fő- és algonok urakat és a tanító urakat meghivom Leésre, folyó évi március 17-én, d. e. 9 órára, egyházmegyei gyűlésre. Gyűlés előtt t. Irsai József aa., néh. főonok báró. Kemény Gábor emlékére gyászistenizsíteletet tart. A gyűlés tárgyai lesznek. Beszámolás a mult gyűlés után törtétekről. Esperesi jelentés 1888-ról és az ez évben történt vizitációról. Feltúvizsgálása a Baldácsi-alap, az államsegély és a konverzió többletbe beadott folyamodványoknak. Intézkedés az 1888-ban tartott kerületi gyűlés 37. számú határozata értelmében. Végül papi értekezlet és házassági törvényszék,

Doboka, febr. 23. 1889.

Nagy Lajos,
esperes.

263 1889.

MEGHIVÓ.

A sepsii ev. ref. egyházmegyei tanács február 18-iki üléséből lett megbízatásom folytán, ezennel hivatalos illemmel meghivom a sepsii ev. ref. egyházmegyei közgyűlés t. c. tagjait a Sepsi-Szent-Györgyön Székely-Mikó-kollegium nagytermében 1889. év március 22-én d. e. 10 órakor kezdődőleg tartandó rendkívüli egyházmegyei közgyűlésre. Ezen gyűlésnek tárgyai lesznek:

a) A méltóságos állandó Igazgató-Tanács 215—1889. sz. a. tisztelt „Felhívásában” jelzett segély-kérelési ügyek elhatározása. Figyelmeztetem a kérelmezni akarókat, hogy kérvényeiket legalább március 16-ig az esperesi hivatalhoz adják be. Különben nem lesznek a gyűlés tárgyalása alá elkészíthetők.

b) Az 1888. évi egyházker közgyűlés jegyzőkönyve 37 és 52 pontjaiban lévő törvények életbeléptetése. A 37. pontnak előadására az egyházm. tanács bizottságot nevezett ki. Az e tárgyban felvilágosítást nyerni kívánok ezen bizottság elnöke ntiszt. Zágoni Pál director urhoz utasittatnak.

c) Az esperesi lemondás ügyének az egyházm. tanács. 44—1889. sz. a. határozata (lásd Prot. Közl. 1889. év 5. szám) alapján leendő megoldása. Esetleg esperes-választás.

Kelt Egerpatakon, 1889. febr. 20.

Csiszér Gábor,
ev. ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó SZÁSZ FERŐ.